

ภูมิปัญญาของบรรพบุรุษชนพื้นเมืองในฐานะกระบวนการทัศน์กระแสทางเลือกสำหรับสังคมโลก :
กรณีศึกษาภาพยนตร์เรื่อง *จอมคนป่าอสรพิษ* โดย ซีโร เกร์รา

อุดมลักษณ์ ปั่นทอง¹

(วันที่รับ: 6 ต.ค. 2566; วันที่แก้ไขเสร็จ: 1 ธ.ค. 2566; วันที่ตอบรับ: 1 ธ.ค. 2566)

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาชุดคุณค่าของความรู้ของบรรพบุรุษชนพื้นเมืองในลาตินอเมริกาตามแนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมและวิเคราะห์การนำเสนอแนวคิดดังกล่าวที่ปรากฏเห็นในภาพยนตร์เรื่องที่ศึกษา โดยอาศัยกรอบแนวคิดทางสังคมและประวัติศาสตร์ลาตินอเมริกาในการวิเคราะห์บริบทของภาพยนตร์ พร้อมก็นำทฤษฎีด้านการสื่อสารมวลชนคือ “ดัชนีเล่าเรื่อง” มาใช้ในการวิเคราะห์ความหมายโดยนัยของสัญลักษณ์ที่ปรากฏในภาพยนตร์ *จอมคนป่าอสรพิษ* จากการวิเคราะห์พบว่า (1) ชุดคุณค่าของความรู้ของบรรพบุรุษชนพื้นเมืองให้ความสำคัญในการอยู่ร่วมกันของทุกสรรพสิ่งในจักรวาลอย่างสมดุลและยั่งยืนในฐานะปรัชญาแห่งชีวิต (2) การอนุรักษ์ความรู้ของชนพื้นเมืองเป็นแนวทางหนึ่งในการปลดปล่อยพื้นที่นั้น ๆ เป็นอิสระจากแนวคิดความเป็นอาณานิคมและส่งเสริมสิทธิในการปกครองตนเองของภูมิภาคลาตินอเมริกา ซึ่งสามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในสังคมที่ทุกคนมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมและเสมอภาคกัน (3) ภาพของชนพื้นเมืองถูกนำเสนอด้วยลักษณะของชนกลุ่มน้อยที่ได้รับผลกระทบจากการสร้างความทันสมัยของประเทศ ทำให้ต้องหาวิธีสืบทอดองค์ความรู้อันเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนของตนเพื่อไม่ให้เลือนหายไปกับการพัฒนาในโลกเสรีนิยมใหม่

คำสำคัญ: ภาพยนตร์ลาตินอเมริกา ความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรม ชนพื้นเมือง ภูมิปัญญา กระบวนทัศน์

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาสเปน คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

E-mail: udomlak.p@cmu.ac.th

Indigenous ancestral wisdom as an alternative paradigm for global society :
An analysis of the film *El Abrazo de la Serpiente* by Ciro Guerra

Udomlak Panthong²

(Received: October 6, 2023; Revised: December 1, 2023; Accepted: December 1, 2023)

Abstract

This article aims to explain the values of indigenous ancestral knowledge in Latin America, based on the concept of *interculturalidad* and analyze how this concept is presented in the chosen film. Applying the framework of Latin American social and historical context with mass communication theory *Índices narrativos* to analyze the meaning of the symbols that appear in the film *El Abrazo de la Serpiente*. The findings reveal that (1) the values of indigenous ancestral knowledge emphasize the importance of the coexistence of every being in the universe for a balanced and sustainable way as a philosophy of life; (2) the preservation of indigenous ancestral knowledge is a way to emancipate Latin America from coloniality and promote the autonomy of this region, which can lead to changes in a society where everyone participates equally; (3) the image of indigenous people is presented as a minority group affected from modernization of the country. These projects make them find a way to inherit their knowledge, which is the identity of their community. Otherwise, their identity will disappear due to the developing neoliberal world.

Keywords: Latin American film, Interculturalidad, indigenous people, wisdom, paradigm

² Lecturer in Spanish Division, Faculty of Humanities, Chiang Mai University

E-mail: udomlak.p@cmu.ac.th

บทนำ

ก่อนการค้นพบ “โลกใหม่” ของคริสโตเฟอร์ โคลัมบัส ในปี ค.ศ. 1492 ดินแดนในภูมิภาคลาตินอเมริกาเคยเป็นพื้นที่ที่อยู่อาศัยของกลุ่มชนพื้นเมือง วิถีชีวิตและธรรมเนียมปฏิบัติของกลุ่มผู้อาศัยอยู่ “เดิม” เหล่านี้เป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นว่าภูมิปัญญาของพวกเขาล้วนตั้งอยู่บนหลักพื้นฐานทางนิเวศวิทยาที่ลึกซึ้ง (McGregor, 2011) เมื่อเหล่าชนผิวขาวจากยุโรปผู้อ้างตนว่าเป็นกลุ่มที่มี “อารยธรรมเหนือกว่า” เข้ามาล่าอาณานิคมและยึดครองดินแดนแห่งนี้ กลุ่มชนพื้นเมืองจึงถูกแย่งชิงดินแดนและถูกบังคับให้ละทิ้งการปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีของตนเอง เพราะชาวยุโรปมองว่าวัฒนธรรมของกลุ่มชนพื้นเมืองคือ “ความป่าเถื่อนและล้าหลัง”

ภายหลังลาตินอเมริกาประกาศอิสรภาพในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 กลุ่มชนชั้นปกครองชาวครีโอล (criollo) ที่สืบเชื้อสายมาจากชนผิวขาวจากยุโรป³ พยายามพัฒนาโครงสร้างสังคมและเศรษฐกิจของประเทศตามแม่แบบจากสหรัฐอเมริกาและยุโรปตะวันตก พื้นที่ธรรมชาติที่อดีตเคยเป็นพื้นที่อยู่อาศัยของกลุ่มชนพื้นเมืองก็ถูกแปรสภาพให้กลายเป็นเขตอุตสาหกรรม เนื่องจากกลุ่มชนชั้นปกครองเหล่านี้เชื่อว่าจำเป็นต้องสร้าง “ความทันสมัย” มาแทนที่ความโบราณล้าหลังประเทศจึงจะเจริญก้าวหน้า ประกอบการพยายามสร้างวัฒนธรรมที่เป็นแบบแผนร่วมกันเพื่อเสริมความเป็น “ชาติ” กลุ่มชนพื้นเมืองที่มีวัฒนธรรมความเป็นรากเหง้าของตนเองจึงถูกปฏิบัติในฐานะพลเมืองชั้นสอง ทั้งโลกทัศน์ (cosmovisión) และโนทัศน์ (concepto) ของพวกเขาต่างถูกลดทอนคุณค่า อีกทั้งยังมีสภาพความเป็นอยู่ในสังคมที่ด้อยกว่ากลุ่มประชากรที่สืบเชื้อสายมาจากเชื้อชาติหรือชาติพันธุ์อื่น

จากความเหลื่อมล้ำทางสังคมดังกล่าวข้างต้น ตั้งแต่ช่วงทศวรรษที่ 1990 นักวิชาการได้พยายามเสนอแนวคิดในการปลดปล่อยชนพื้นเมืองจาก “ความเป็นอื่น” โดยคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของชุมชนพื้นเมือง พร้อมกับเรียกร้องให้สังคมหันมาตระหนักถึงความแตกต่างหลากหลายของทุกวัฒนธรรมที่อยู่ร่วมกัน ด้วยเหตุนี้ “แนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรม” (Interculturalidad) จึงถูกเสนอขึ้นสำหรับสร้าง “พื้นที่ในอุดมคติ” ให้แก่การแสดงออกทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน โดยมุ่งเน้นไปที่การจัดความเป็นอื่นและสร้างความปรองดองสมานฉันท์ในสังคม (Dietz, 2017)

ภาพยนตร์เรื่อง *จอมคนป้าอสรพิษ* (El Abrazo de la Serpiente) ของผู้กำกับชาวโคลอมเบีย ซีโร เกรร์รา (Ciro Guerra) นำเสนอภาพแทนกระบวนการล่าอาณานิคมรูปแบบใหม่⁴ ที่เกิดขึ้นในช่วงปี ค.ศ. 1909

³ ตั้งแต่ครั้งตกเป็นอาณานิคมในจักรวรรดิสเปนในช่วงศตวรรษที่ 16-19

⁴ Neocolonialism คือ ปรากฏการณ์ที่ประเทศมหาอำนาจเข้าแทรกแซงประเทศด้อยพัฒนาผ่านทางเศรษฐกิจ เช่น การเข้าไปลงทุนหรือค้าขายในรูปแบบของบริษัทข้ามชาติ รวมถึงการแทรกแซงทางการเมืองการปกครองในกลุ่มประเทศด้อยพัฒนา โดยมีวัตถุประสงค์ในการแผ่ขยายอิทธิพลของประเทศมหาอำนาจนั้น (Halperin, 2023)

ถึง 1943 ในภูมิภาคลาตินอเมริกาหรือดินแดนที่เรียกขานกันในกลุ่มชนพื้นเมืองว่า *อับยา ยาลา*⁵ พร้อมกับการนำเสนอความงดงามของธรรมชาติบริเวณลุ่มแม่น้ำแอมะซอน ผ่านมุมมองของตัวละครเอกหมอผีชนพื้นเมือง (chamán) นอกจากนี้ภาพยนตร์เรื่องดังกล่าวยังได้รับการเสนอชื่อเข้าชิงรางวัลออสการ์ประจำปี ค.ศ. 2016 ในสาขาภาพยนตร์ภาษาต่างประเทศยอดเยี่ยม ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาและวิเคราะห์ถึงชุดคุณค่าของภูมิปัญญาบรรพบุรุษชนพื้นเมืองที่ปรากฏให้เห็นในภาพยนตร์ตามแนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรม โดยใช้ทฤษฎีดัชนีเล่าเรื่อง (Teoría de los Índices narrativos) ในสื่อโสตทัศนที่เสนอโดย โรดริโก อาร์เกวโย-กูซมัน (Rodrigo Argüello-Guzmán) นักวิชาการด้านนิเทศศาสตร์และสื่อสารมวลชน ประกอบกับหลักเหตุผลของชนพื้นเมืองจากปรัชญาแอนดิสที่เสนอโดย โยเซฟ เอสเตอร์มันน์ (Josef Estermann) ผู้เชี่ยวชาญด้านปรัชญาและเทววิทยาของชนเผ่าพื้นเมืองในลาตินอเมริกา โดยเน้นบริบทของความเป็นมาทางประวัติศาสตร์และสังคมที่เกี่ยวข้อง รวมถึงอ้างอิงกระบวนการผลิตภาพยนตร์เรื่องนี้จากมุมมองของผู้กำกับและรายละเอียดต่าง ๆ ที่มีความสำคัญในการสร้าง “พื้นที่” เพื่อสะท้อนย้อนคิดอย่างถูกต้องสำหรับสนับสนุนแนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรม

กรอบแนวคิดและระเบียบวิธีวิจัย

บทความเรื่องนี้มาจากงานวิจัยเชิงคุณภาพโดยการวิเคราะห์บริบทของภาพยนตร์และเสนอผลแบบพรรณนาวิเคราะห์ (descripción analítica) แบ่งออกเป็นสองส่วน ได้แก่ (1) การทบทวนวรรณกรรมจากงานวิชาการที่เกี่ยวข้องกับบริบททางประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรมใน *อับยา ยาลา* เพื่อหาลักษณะชุดคุณค่าของความรู้บรรพบุรุษชนพื้นเมืองตามแนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรม และ (2) การวิเคราะห์การนำเสนอชุดคุณค่าของความรู้บรรพบุรุษชนพื้นเมืองในภาพยนตร์ เพื่ออธิบายความเชื่อมโยงระหว่างชุดคุณค่าดังกล่าวกับภาพที่ถูกนำเสนอในภาพยนตร์ โดยตั้งอยู่บนคำถามที่ว่า (ก) ภูมิปัญญาบรรพบุรุษของชนพื้นเมืองตามแนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมมีลักษณะอย่างไร และ (ข) “ภาพ” ของชนพื้นเมืองในภาพยนตร์ร่วมสมัยถูกนำเสนออย่างไร

เนื่องด้วยลาตินอเมริกาถือได้ว่าเป็นภูมิภาคที่มีอาณาบริเวณที่กว้างใหญ่มากตั้งแต่ประเทศเม็กซิโกจรดประเทศอาร์เจนตินาและชิลี งานวิจัยชิ้นนี้จึงจำกัดขอบเขตของการศึกษาอยู่ที่บริเวณลุ่มแม่น้ำแอมะซอนใน

⁵ *อับยา ยาลา* เป็นคำเรียกชื่อทวีปอเมริกาตามภาษาของชนพื้นเมืองเผ่ากุนา (Kuna) ที่อาศัยอยู่บริเวณทางตอนใต้ของประเทศปานามาและทางตอนเหนือของประเทศโคลอมเบีย มีความหมายว่า “ดินแดนแสนสมบูรณ์” หรือ “ดินแดนที่อุดมสมบูรณ์” Takir Mamani ซึ่งเป็นชาวพื้นเมืองเผ่าอัยมารา (Aymara) ประเทศโบลิเวีย หลังจากการเยือนเผ่ากุนาในปี ค.ศ. 1977 นอกจากนี้ *อับยา ยาลา* มีลักษณะตรงกันข้ามกับคำว่า “ลาตินอเมริกา” ซึ่งเป็นคำที่ชาวยุโรปเริ่มใช้มาตั้งแต่กลางคริสต์ศตวรรษที่ 19 โดยเน้นถึงอัตลักษณ์ของทวีปในรูปแบบ “ละติน-โรมัน” อันเป็นรากฐานของภาษาสเปนและโปรตุเกส และยกย่องนักเดินเรือชาวอิตาลีนามว่า “อเมริโก เวสปุชชี” ผู้ที่ตระหนักได้ว่าดินแดนที่ค้นพบไม่ใช่ส่วนใดส่วนหนึ่งของทวีปเอเชีย หากเป็นดินแดนโลกใหม่ที่ไม่มีใครรู้จัก ดังนั้น การใช้คำเรียกว่า “ลาตินอเมริกา” จึงแฝงไปด้วยแนวคิดที่เอาอารยธรรมยุโรปเป็นศูนย์กลางและเน้นถึงความเป็นอาณานิคมตั้งแต่ปี ค.ศ. 1992 ชนพื้นเมืองนิยมใช้คำว่า “อับยา ยาลา” แทนคำว่าลาตินอเมริกา (Lértora Mendoza, 2014, p. 272)

ประเทศโคลอมเบีย ที่ซึ่งมีชนพื้นเมืองหลายหมื่นคนจากกลุ่มชาติพันธุ์เกือบ 50 กลุ่มอาศัยอยู่บริเวณป่าดิบชื้นในพื้นที่ดังกล่าว (DANE, 2019) ผนวกกับความสำเเร็จของอุตสาหกรรมภาพยนตร์ลาตินอเมริกาในงานประกาศผลรางวัลออสการ์ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1985⁶ ดังนั้นเกณฑ์ในการคัดเลือกภาพยนตร์ที่ใช้ศึกษาคือ ภาพยนตร์ลาตินอเมริการ่วมสมัยที่มีประเด็นสอดคล้องกับสมมติฐานของผู้วิจัยอันว่าด้วยการที่ตัวละครชนพื้นเมืองพยายามประนีประนอมเข้ากับสถานะสมัยใหม่ภายใต้ลัทธิล่าอาณานิคมรูปแบบใหม่เพื่อความอยู่รอดของชุมชน และต้องเป็นภาพยนตร์เรื่องยาวที่ได้รับการยอมรับในระดับนานาชาติ ด้วยเหตุผลและข้อจำกัดข้างต้นผู้วิจัยจึงเลือกศึกษาภาพยนตร์เรื่อง *จอมคนป่าอสรพิษ* หรือ *El Abrazo de la Serpiente* (จากนี้ย่อว่า *ADS*) ของผู้กำกับซีโร เกรร์รา

ผลกระทบของลัทธิล่าอาณานิคมรูปแบบใหม่ใน *อับยา ยาลา* และ “ความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรม” ในฐานะคำตอบของความท้าทายทางสังคมที่ยิ่งใหญ่

ภาพยนตร์ *ADS* นำเสนอภาพแทนกระบวนการล่าอาณานิคมรูปแบบใหม่ที่เกิดขึ้นในช่วงปี ค.ศ. 1909 ถึง 1943 ของโลกที่หนึ่งผ่านการประกอบสร้างใหม่เหตุการณ์สังคมในยุคนั้นอย่างถูกต้องแม่นยำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งส่วนที่เกี่ยวข้องกับดินแดนของชนพื้นเมืองใน *อับยา ยาลา* โดยพาผู้ชมย้อนกลับไปในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 เมื่อชาวยุโรปค้นพบต้นยางพาราในป่าลุ่มแม่น้ำแอมะซอนและกลายเป็นทรัพยากรสำคัญสำหรับอุตสาหกรรมผลิตยานยนต์ ทำให้เกิดปรากฏการณ์ทางเศรษฐกิจที่เรียกว่า “ภาวะตื่นยาง” (*Fiebre del caucho*) หมายถึงความต้องการยางดิบธรรมชาติปริมาณมหาศาลเพื่อใช้ผลิตสินค้าอุตสาหกรรม ส่งผลให้พื้นที่ลุ่มแม่น้ำแอมะซอนกลายเป็นแหล่งเป้าหมายหลักของการเข้ามาแสวงหาวัตถุดิบและบังคับใช้แรงงานอันนำไปสู่การลดทอนความเป็นมนุษย์ของกลุ่มชนพื้นเมืองในพื้นที่ จากการกระทำต่าง ๆ ของ “ผู้ล่าอาณานิคมรูปแบบใหม่” อย่างสหรัฐอเมริกาและยุโรป (Casement, 1997)

ลุ่มแม่น้ำแอมะซอนถือเป็นบริเวณที่มีความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติและมีบทบาทสำคัญในการรักษาเสถียรภาพของสภาพอากาศโลก (CEPAL, 2015, p. 4) กลุ่มชนพื้นเมืองที่อาศัยอยู่บริเวณดังกล่าวต่างมีภูมิปัญญาและโลกทัศน์ของบรรพบุรุษที่ช่วยให้พวกเขาอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างกลมกลืน⁷ ในช่วงทศวรรษที่ 1940 ริชาร์ด อีแวนส์ ชุลตีส (Richard Evans Schultes) ได้สำรวจป่าฝนแอมะซอนเพื่อศึกษารวบรวมความรู้ของชนพื้นเมืองเกี่ยวกับคุณสมบัติของพืช ในมุมมองของชุลตีส (1989, p. 15) เห็นว่าภูมิปัญญาเกี่ยวกับพืชที่ส่งต่อกันใน

⁶ ภาพยนตร์เม็กซิกันเรื่อง *La historia oficial* คือภาพยนตร์ลาตินอเมริกาเรื่องแรกที่ได้รับรางวัลออสการ์ สาขาภาพยนตร์ภาษาต่างประเทศยอดเยี่ยม (Andres, 2022)

⁷ “โลกทัศน์คือการสรรสร้างของมนุษย์ที่รื้อฟื้นวิธีการมองเห็น ความรู้สึก และการรับรู้ความจริงทั้งหมด ได้แก่ เหล่ามนุษย์ธรรมชาติทั้งมวล และเอกภพ วัฒนธรรมทั้งหมดของโลกล้วนมีโลกทัศน์เฉพาะของตนเอง ดังนั้นวัฒนธรรมของพวกเราชาวพื้นเมืองที่ตั้งอยู่ในส่วนนี้ของโลกและในทวีปนี้เองก็เช่นกัน” (Centro de Culturas Originarias Kawsay, 2005 อ้างถึงใน Zenteno Brun, 2009)

ชุมชนพื้นเมืองนั้นควรค่าแก่การอนุรักษ์ไว้ก่อนที่จะสูญหายไประหว่างกระบวนการกลืนวัฒนธรรม (aculturación) เพื่อให้พื้นที่บริเวณนั้นเกิด “ความทันสมัย” ตามมุมมองกระแสหลักจากโลกตะวันตก นอกจากนี้ชูลีตียังชี้ว่า ชุมชนพื้นเมืองมีแนวคิดเกี่ยวกับ “ชีวิต” แตกต่างจากวัฒนธรรมตะวันตก กล่าวคือ สำหรับชนพื้นเมือง “ชีวิต” คือ ตัวแทนเชิงสัญลักษณ์ของจักรวาล ถือได้ว่าทำทนายวิสัยทัศน์ของชาวยุโรปที่มองว่าชนพื้นเมืองเป็นคนสมัย ดึกดำบรรพ์และไร้จิตวิญญาณ (Archila, 2010, p. 1) จากมนคติเกี่ยวกับวัฒนธรรมที่แตกต่างกันระหว่าง ชนพื้นเมือง “ผู้อยู่ก่อน” และชาวยุโรป “ผู้มาล่าอาณานิคม” ทำให้บรรดานักวิชาการต่างร่วมกันวิพากษ์และโต้แย้งเพื่อหาแนวคิดหรือทฤษฎีที่เสนอ “พื้นที่ในอุดมคติ” แห่งความเสมอภาคและเท่าเทียมสำหรับทุกวัฒนธรรม ที่แตกต่างกันหลากหลาย จนนำมาซึ่งแนวคิด “ความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรม”

เมื่อกล่าวถึงคำว่า “ความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรม” โรเบิร์ต อามาน (Robert Aman, 2015) นักวิชาการด้านการศึกษาระหว่างวัฒนธรรม (intercultural education) ได้เสนอถึงความหมายโดยนัยที่ต่าง กันระหว่างคำว่า Interculturalidad ในภาษาสเปน และ Interculturality ในภาษาอังกฤษ อามานอธิบายว่า องค์การใหญ่อย่างสหภาพยุโรป (EU) และองค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) บัญญัติคำว่า Interculturality ขึ้นมาจากมุมมองและความคิดกระแสหลักสำหรับสร้างลักษณะสำคัญ ทางวัฒนธรรม (key cultural characteristic) หรือค่านิยมสากลที่ทุกคนยึดถือร่วมกัน เพื่อให้สังคมที่มีความเป็น พหุวัฒนธรรม (multiculturalism) เกิดความเชื่อมแน่นทางสังคม (social cohesion) ในขณะที่ คำว่า Interculturalidad นั้นมีนัยแตกต่างออกไปในมิติของพื้นที่ต้นกำเนิดและวิธีการนำไปปฏิบัติ กล่าวคือ เป็นแนวคิด ที่พัฒนาขึ้นมาจากภายในภูมิภาคลาตินอเมริกาโดยไม่ยึดโยงกับมุมมองจากโลกตะวันตกที่ต้องการสร้าง “วัฒนธรรมร่วม” หากแต่หมายถึงการหา “พื้นที่” สำหรับความเท่าเทียมและความสมานฉันท์ของทุกวัฒนธรรมที่ มีในสังคมนั้น ๆ สอดคล้องกับการเรียกร้องสิทธิทางอัตลักษณ์ (reivindicación) ตามโลกทัศน์ (cosmovisión) ของชนพื้นเมืองในภูมิภาคลาตินอเมริกา (pp. 207-216)

การที่พื้นที่ลุ่มแม่น้ำแอมะซอนถูกทำให้กลายเป็นพื้นที่แห่งการถูกปกครอง กดขี่ และเอาเปรียบโดยลัทธิ ล่าอาณานิคมรูปแบบใหม่ในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 แนวคิดเรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรม”⁸ จึงอาจเป็น เครื่องมือหนึ่งที่เหมาะสมในการวิพากษ์วิจารณ์กระบวนการทัศน์กระแสหลักจากโลกตะวันตก ทั้งมิติทางสภาพสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับกลุ่มผู้ที่ถูกกดขี่ปกครองอย่างชนพื้นเมืองใน อับยา ยาลา ตรงกับข้อสังเกตของเอสเตอร์มันน์เกี่ยวกับมุมมองในการเปรียบเทียบวัฒนธรรมที่ระบุในหนังสือ *ไกลโพ้นจาก ตะวันตก: บันทึกเชิงปรัชญาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรม การปลดปล่อยอาณานิคม และความเป็นอยู่ที่ ดีแบบแอนดีส* (Más allá de occidente: Apuntes filosóficos sobre interculturalidad, descolonización y el Vivir Bien andino) ไว้ว่า

⁸ ตามความหมายในภาษาสเปนของคำว่า Interculturalidad

ในการพิจารณาวัฒนธรรมนั้น ไม่มีพื้นที่ใดที่เหนือกว่าอีกพื้นที่หนึ่ง มีเพียงพื้นที่เฉพาะทางวัฒนธรรมที่มีลักษณะของการครอบงำ ความไม่สมดุล ความเป็นชายขอบ และการลดทอนความเป็นมนุษย์ วิธีการพินิจระหว่างวัฒนธรรม (acercamiento intercultural) เป็นส่วนหนึ่งของการวิเคราะห์ความเป็นจริงและความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่มีอยู่ในวัฒนธรรมต่าง ๆ ในบริบทของโลกาภิวัตน์เสรีนิยมใหม่ (globalización neoliberal) (2015, p. 95)

ดังนั้น นักวิชาการจึงเสนอ “แนวคิดสร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรม” ขึ้นเพื่อจัดความเป็นอื่นและสร้างความเสมอภาคในสังคม สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มคนชายขอบใน *อับยา ยาลา* แนวคิดดังกล่าวมีวัตถุประสงค์ในการเป็น “พื้นที่กลาง” ของการพบกันระหว่างวัฒนธรรมที่แตกต่างหลากหลายในสังคม โดยมุ่งหวังให้เกิดความยุติธรรมและความสมดุลปรองดองระหว่างกลุ่มต่าง ๆ รวมถึงการปลดปล่อยกลุ่มที่ถูกกดขี่กดทับให้เป็นอิสระ ผ่านการเรียกร้องสิทธิทางอัตลักษณ์ของชุมชนตนเอง (Ibid. p. 96) ความเป็นไปได้ในการหา “พื้นที่กลาง” ตามแนวคิดสร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรม จำเป็นต้องคำนึงถึงอีกสองแนวคิดประกอบกัน ได้แก่ แนวคิดเรื่องความเป็นอาณานิคม (colonialidad) และการปลดปล่อยอาณานิคม (descolonización) เพราะถือได้ว่าเป็นปรากฏการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคมที่แทรกซึมอยู่ในประวัติศาสตร์ลาตินอเมริกาอย่างยาวนาน ความเป็นอาณานิคมนั้นแสดงออกผ่านความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมในลักษณะที่ไม่สมดุลกัน กล่าวคือ วัฒนธรรมหนึ่งมีอิทธิพลอำนาจเหนือกว่าอีกวัฒนธรรมหนึ่ง ซึ่งวัฒนธรรมที่ถูกครอบงำมักเป็นวัฒนธรรมของกลุ่มชุมชนในสังคมเดียวกันที่ถูกปฏิบัติอย่างด้อยกว่า (Ibid. p. 18)

ลักษณะดังกล่าวข้างต้นสอดคล้องกับทฤษฎีภาวะทันสมัย (Teoría de la modernización / Modernization Theory) ที่ซามูเอล ฟิลลิป ฮันติงตัน (Samuel Phillips Huntington, 1968) และไมเคิล ฮุสตัน ฮันท์ (Michael Houston Hunt, 2000) อธิบายไว้ว่ากลุ่มประเทศกำลังพัฒนานั้นจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงค่านิยมและโครงสร้างทางสังคมเพื่อให้ก้าวไปสู่ระดับการพัฒนาอุตสาหกรรมสำหรับสร้างความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ ทว่านักวิชาการชาวโคลอมเบียอย่างคริสตินา เฟร์นันเดซ (Cristina Fernández) และอันเดรส กอนซาเลซ (Andrés Gonzáles, 2000 อ้างถึงใน Subgerencia Cultural del Banco de la República, 2015) เห็นว่าทฤษฎีนี้ค่อนข้างยึดถือเอายุโรปเป็นศูนย์กลางเพราะผู้สนับสนุนทฤษฎีนี้ตั้งข้อสังเกตจากการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจตามประวัติศาสตร์ของกลุ่มประเทศพัฒนาแล้วเป็นหลัก ทำให้เกิดข้อโต้แย้งในประเด็นเรื่องการพยายามยึดยึดค่านิยมความทันสมัยแบบโลกที่หนึ่ง ที่มุ่งเน้นในเชิงปริมาณหรือการเติบโตทางวัตถุเพียงด้านเดียว แทนที่ชุดค่านิยมทางวัฒนธรรมอันหลากหลายที่มีอยู่เดิมในซีกโลกใต้

อานิบาล กิฆาโน (Anibal Quijano) นักสังคมวิทยาและนักคิดแนวมนุษยนิยมชาวเปรู กล่าวไว้ในหนังสือ *อาณานิคมเชิงอำนาจ ยุโรปนิยม และลาตินอเมริกา* (Colonialidad del poder, eurocentrismo y América Latina) ว่าความเป็นอาณานิคมเชิงอำนาจ (colonialidad del poder) สร้างความความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่

สมมาตรโดยใช้เชื้อชาติเป็นตัวจำแนกชนชั้นทางสังคม รูปแบบการปกครองที่ยึดเอายุโรปเป็นต้นแบบทำให้เกิดการกีดกัน สร้างความเป็นชายขอบ และความแปลกแยกในชุมชนของ *อับยา ยาลา* (2000, p. 243) ดังนั้นกิกนาโนจึงนำเสนอ “การปลดปล่อยอาณานิคม” ในฐานะวิธีการเอาชนะอิทธิพลของลัทธิยุโรปนิยม (eurocentrismo) และระบอบทุนนิยมในสังคมปัจจุบัน โดยเน้นถึงการตระหนักรู้อย่างมีวิจารณญาณ การรื้อสร้างประวัติศาสตร์ใหม่ การพัฒนาแนวคิดใหม่เกี่ยวกับสิ่งมีชีวิตและการสร้างโลก ในแง่นี้ เอสเตอร์มันน์มีความเห็นว่าแนวคิดการปลดปล่อยอาณานิคมของกิกนาโนพยายามสร้างพื้นที่ในการเจรจาแบบสหวิทยาการที่ส่งเสริมการรวมเป็นหนึ่งเดียวกัน และสร้างความเท่าเทียมทางเพศและชนชั้น รวมถึงการเผยแพร่ว่าทกรรมแห่งการปลดปล่อยและความหวังสำหรับคนรุ่นต่าง ๆ ด้วยการใช้กระบวนการทัศน์กระแสทางเลือกนี้ได้กลับระบบอารยธรรมตะวันตก (op. cit., pp. 19-20)

อย่างไรก็ตาม เอสเตอร์มันน์ (loc. cit.) ชี้ให้เห็นว่าจำเป็นต้องหลีกเลี่ยงหลุมพรางของแม่แบบการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจตามระบอบทุนนิยมในโลกสมัยใหม่ สอดคล้องกับทัศนะของราอูล ฟอเรนเต-เบตองคอร์ต (Raúl Fornet-Betancourt, 1994, p. 4) ที่ว่าการปลดปล่อยอาณานิคมเกี่ยวข้องกับการหันมาสะท้อนแนวคิดทางปรัชญาท้องถิ่นในภูมิภาคลาตินอเมริกา ถือได้ว่าเป็นกระบวนการของการตระหนักรู้อย่างมีวิจารณญาณเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่ากันและการรื้อสร้างประวัติศาสตร์ใหม่ โดยมีจุดมุ่งหมายในการปลดปล่อย *อับยา ยาลา* จากกระบวนการทัศน์กระแสหลักจากยุโรปที่ยังคงมีอิทธิพลเหนือกว่า จนนำไปสู่การค้นพบ “พื้นที่ในอุดมคติ” ที่ทุกวัฒนธรรมมีความเท่าเทียมกัน

ปรัชญาแอนดิส: โลกทัศน์และทางเลือกของชีวิต

จากประเด็นการหาแนวคิดที่สร้าง “พื้นที่” สำหรับการอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์ของทุกวัฒนธรรมใน *อับยา ยาลา* เอสเตอร์มันน์ (2012) ได้เสนอปรัชญาของชนพื้นเมืองในหนังสือ *ปรัชญาแอนดิส: ภูมิปัญญาเพื่อโลกใหม่* (Filosofía Andina: Sabiduría para un nuevo mundo) เพื่ออธิบายถึงผลกระทบของลัทธิล่าอาณานิคมในวิถีชีวิตของชาวพื้นเมืองในภูมิภาคลาตินอเมริกา และนำเสนอถึงหลักเหตุผลของชนพื้นเมืองในการต่อต้านกระแสโลกาภิวัตน์ที่แฝงด้วยลัทธิจักรวรรดินิยมทางวัฒนธรรม (imperialismo cultural) ผ่านการแสดงออกถึงชนบทรณนิยมประเพณีของชนพื้นเมืองที่สืบทอดจากบรรพบุรุษ พร้อมเน้นย้ำถึงการตระหนักรู้และพิจารณาประวัติศาสตร์อย่างรอบคอบเพื่อไม่ให้เกิดข้อผิดพลาดในแนวคิดสร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรม

นอกจากนี้เอสเตอร์มันน์ยังเสริมอีกว่าปรัชญาแอนดิสถือเป็นปรัชญาเชิงนิเวศวิทยา (Ecosofía) ที่ตั้งอยู่บนแนวคิดแบบองค์รวมของทุกสรรพสิ่ง ซึ่งให้ความสำคัญกับเรื่อง “ความเป็นอยู่ที่ดี” เป็นหลัก โดยมี *ปาชามามา* (Pachamama) อันมีความหมายว่า “แม่ธรณี” เป็นศูนย์กลางของปรัชญานี้ ทุกสิ่งจะถูกจัดระเบียบให้อยู่ร่วมกันในจักรวาลอย่างสมดุลและยั่งยืน คล้ายกับความเชื่อและภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับวิถีการดำเนินชีวิตร่วมกับธรรมชาติที่ชนพื้นเมืองในแถบลุ่มแม่น้ำแอมะซอนยึดถือเช่นกัน หากแต่กรณีของชนพื้นเมืองลุ่มแม่น้ำแอมะซอน

นั้น ยังไม่มีนักวิชาการคนใดรวบรวมและอธิบายในลักษณะของหลักความมีเหตุผลดังเช่นปรัชญาแอนดิส (Helberg Chávez, 2017, pp. 39-41)

เป้าหมายสำคัญของปรัชญาแอนดิสคือ การกระตุ้นให้คนรุ่นหลังเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลทรัพยากรธรรมชาติ เนื่องจากวิกฤตการณ์ทางนิเวศวิทยาและสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันชี้ให้เห็นว่าส่วนหนึ่งเป็นผลจากแม่แบบการพัฒนาตามระบอบทุนนิยม (modelo capitalista) เช่น การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างสิ้นเปลือง การเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจจากเกษตรกรรมแบบยังชีพเป็นการสร้างโรงงานใหญ่ และการทำลายสิ่งแวดล้อมด้วยวิธีต่าง ๆ จึงอาจถือได้ว่าปรัชญาแอนดิสเป็นอีกทางเลือกหนึ่งในการใช้ชีวิตและนับเป็นหน่วยญาณวิทยาหนึ่งที่เกิดขึ้นจากภูมิปัญญาบรรพบุรุษของชาว *อับยา ยาลา*

หลักการเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน (Relacionalidad) ถือเป็นหลักพื้นฐานของภูมิปัญญาชาวแอนดิสที่แต่ละสิ่งในจักรวาลมีความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยกัน ในแง่นี้ เอสเตอร์มันน์อธิบายไว้ในหนังสือเล่มเดิมว่า “ความเป็นเหตุเป็นผลแบบแอนดิส (racionalidad andina) นั้นแสดงให้เห็นผ่านหลักการพื้นฐานในเชิงจักรวาลวิทยา มานุษยวิทยา จริยศาสตร์ และเทววิทยาของชาวแอนดิส สิ่งเหล่านี้เป็นหลักตรรกะแบบแอนดิสเอง ไม่ได้อิงความหมายเช่นแบบตะวันตก” (Ibid. p. 123) กล่าวคือ โลกทัศน์แอนดิส (cosmovisión andina) นั้นตั้งอยู่บนหลักการพื้นฐานสี่ประการที่ประกอบกันเป็นแนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของชาวแอนดิส ได้แก่

- (1) หลักการเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน: มองว่าธรรมชาติคือสิ่งมีชีวิตที่มีคุณค่าทางจิตวิญญาณเทียบได้กับมนุษย์ โดยองค์ประกอบทั้งหมดของจักรวาลมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน การเปลี่ยนแปลงในส่วนหนึ่งส่วนใดย่อมส่งผลกระทบต่อองค์ประกอบอื่น ๆ ทั้งหมด จึงจำเป็นต้องพยายามรักษาความสัมพันธ์ที่สมดุลและกลมกลืนกันให้คงไว้อยู่เสมอ ดังนั้นการเสื่อมสภาพของความสมดุลของส่วนหนึ่งส่วนใดในระบบนิเวศวิทยาย่อมส่งผลเสียต่อส่วนอื่นเช่นกัน (Ibid. pp. 126-135)
- (2) หลักการเกื้อกูลกัน (Complementariedad): ถือว่าเป็นตัวแปรหนึ่งของหลักการเชื่อมโยงสัมพันธ์กันซึ่งถือว่าทุกสิ่งล้วนมีสิ่งที่เป็นขั้วตรงกันข้ามเพื่อรักษาสมดุลของสภาพความเป็นจริง โดยสะท้อนให้เห็นผ่านแง่มุมต่าง ๆ เช่น เพศและธรรมชาติ (หญิง-ชาย / พระจันทร์-พระอาทิตย์ / กลางวัน-กลางคืน / ฟ้า-ดิน เป็นต้น) การเกื้อกูลกันทางเพศจำเป็นมากต่อการผลิต การเพาะปลูก การสืบพันธุ์ และการอนุรักษ์สิ่งมีชีวิต ตัวอย่างเช่น ในเทือกเขาแอนดิส ผู้หญิงทำหน้าที่ต้อนสัตว์ซึ่งถือว่าเป็นกิจกรรมเกี่ยวข้องกับความเป็นชาย ในขณะที่ผู้ชายไถและหว่านเมล็ดลงบนพื้นดินซึ่งเป็นกิจกรรมเกี่ยวข้องกับ *ปาชามามา* อันมีความเป็นหญิง ความเป็นด้านเดียวหรือความโดดเดี่ยวขององค์ประกอบหนึ่ง ๆ เป็นอุปสรรคขัดขวางการไหลเวียนแห่งชีวิตตามโลกทัศน์แอนดิส (Ibid., pp. 139-144)

- (3) หลักการพึ่งพาอาศัยกัน (Reciprocidad): ส่งเสริมความกลมกลืน ความสมดุล และการอยู่ร่วมกันอย่างยุติธรรม ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ที่ยุติธรรมตามกฎหมายแห่งธรรมชาติ โดยตั้งอยู่บนเป้าหมายในการอยู่ร่วมกันและรักษาความสมดุลใน *ปาวามามา* หลักการนี้ใช้กับปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์เช่นเดียวกับในความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติหรือระหว่างมนุษย์กับเทพ เผยให้เห็นมิติจักรวาลวิทยาตามโลกทัศน์แอนดิส ซึ่งอาจเป็นเรื่องยากที่จะเข้าใจจากมุมมองของโลกตะวันตก (Ibid. pp. 145-149)
- (4) หลักการเป็นวัฏจักร (Ciclicidad): เป็นหลักการที่เกิดขึ้นจากมุมมองเรื่องเวลาและพื้นที่ในโลกทัศน์แอนดิส โดยใช้อุดีตเป็นแนวทางสำหรับอนาคต ทุกอย่างใน *ปาวามามา* นั้นเป็นไปตามวัฏจักรที่พยายามหวนคืนสู่ความสมดุลและมีช่วงเวลาเฉพาะสำหรับกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การเพาะปลูก การล่าสัตว์ และการพบปะทางเพศ กล่าวคือ “เวลา” มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันเชิงจักรวาลกับพื้นที่ โดยมีลักษณะคล้ายเส้นขดเกลียวเป็นลายกันหอย แตกต่างกับแนวคิดเรื่องเวลาในวัฒนธรรมตะวันตกที่มองว่ามีลักษณะเป็นแบบเส้นตรง (Ibid. pp. 195-206)

ดังที่กล่าวไปข้างต้น ใน *อับยา ยาลา* ยังคงหลงเหลือร่องรอยของผลกระทบเชิงโครงสร้างจากการถูกปกครองอย่างกดขี่ภายใต้ลัทธิล่าอาณานิคม สิ่งนี้ก่อให้เกิดแนวคิดของการปลดปล่อยอาณานิคมและพัฒนาไปสู่แนวคิดสร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรม โดยเสาะหากระบวนการทัศน์กระแสนทางเลือกที่สามารถแก้ไขวิกฤติได้ก็ตามที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาประเทศตามแม่แบบสร้างความทันสมัยจากโลกตะวันตก ดังนั้นภูมิปัญญาอย่าง “ปรัชญาแอนดิส” ตามโลกทัศน์ของชนพื้นเมืองอาจถือได้ว่าเป็นทางเลือกหนึ่งที่จะช่วยส่งเสริมการอยู่ร่วมกันของทุกสรรพสิ่ง ผ่านการ “สนทนาระหว่างวัฒนธรรม” (diálogo intercultural) เพื่อให้ทุกวัฒนธรรมในสังคมมีความสมดุลและกลมกลืนกัน

ชนพื้นเมืองในภาพยนตร์โคลอมเบีย

ในงานวิจัยของกอนซาโล่ มานูเอล ดิอาซ กาญาดาซ (Gonzalo Manuel Díaz Cañadas) ระบุว่าในช่วงทศวรรษที่ 1920 ภาพยนตร์ได้เริ่มเข้ามามีบทบาทในฐานะเครื่องมือสื่อสารเพื่อแสดงความเป็นจริงในแง่ของความยากลำบาก ปรัชญาชีวิต และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนชาวพื้นเมืองในจังหวัดโชโก (Chocó) และจังหวัดกาเกตา (Caquetá) ผ่านสารคดีเรื่องแรกที่บันทึกเป็นภาพเคลื่อนไหว (2006, p. 11) ต่อมาในช่วงทศวรรษที่ 1960 คริสตจักรคาทอลิกเริ่มเข้ามามีบทบาทในการสร้างภาพยนตร์เช่นกัน โดยมีวัตถุประสงค์สำหรับใช้เป็นเครื่องมือในการประกาศข่าวประเสริฐและชนพื้นเมืองถูกนำเสนอว่าเป็นคนโง่เขลาที่มาจากความชั่วร้าย จำเป็นต้องได้รับการช่วยเหลือจากอัครสาวกเพื่อปลดปล่อยเป็นอิสระจากความมืดมิดที่พันนาการพวกเขาไว้ การนำเสนอชนพื้นเมืองในลักษณะดังกล่าวเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนในการแสดงถึงการยึดเหนี่ยวค่านิยมแบบตะวันตกแก่ชนกลุ่มนี้

เพื่อให้ไม่มีใคร “มองเห็น” โลกของพวกเขาและถูกทำให้เลือนหายไปจากสังคม (Cinemateca Distrital, 2012, pp. 19-23)

ภายหลังในช่วงทศวรรษที่ 1970 นักมานุษยวิทยาอย่างโคลด เลวี-สเตราส์ (Claude Lévi-Strauss) ให้ความเห็นเชิงวิพากษ์กระแสมานุษยวิทยาที่เน้นให้เกิดภาพสะท้อนความเป็นจริงทางชาติพันธุ์ บนสมมติฐานที่ว่าไม่มีเกณฑ์ใดเลยที่สามารถใช้เป็นหลักพิจารณาว่าวัฒนธรรมหนึ่งเหนือกว่าวัฒนธรรมอื่น (Lévi-Strauss & Eribon, 1996, p. 205) ในประเด็นนี้ เอสเตอร์มันน์ (2015, p. 18) เสริมว่าเราไม่สามารถสร้างเกณฑ์ประเมินคุณค่าแบบตายตัวได้เพราะแต่ละวัฒนธรรมมีความแตกต่างกัน โดยแต่ละวัฒนธรรมนั้นต้องได้รับการสำรวจตรวจสอบจากลักษณะเฉพาะของตน แนวคิดนี้ผลักดันให้เกิดการยอมรับความเท่าเทียมกันของแต่ละวัฒนธรรมและส่งเสริมการผลิตภาพยนตร์ที่สอดคล้องกับความเป็นจริงทางสังคมมากขึ้นเกี่ยวกับชุมชนพื้นเมือง ตัวอย่างเช่น ภาพยนตร์เรื่อง *ปลานาส: หลักฐานแห่งการทำลายล้างทางชาติพันธุ์* (Planas: testimonio de un etnocidio) ในปี ค.ศ. 1971 ซึ่งเป็นภาพยนตร์เรื่องแรกที่ถ่ายทอดความรุนแรงที่กระทำต่อชนพื้นเมือง หลังจากนั้นจึงเกิดกระแสการทำภาพยนตร์เรื่องสั้นเชิงมานุษยวิทยาในประเด็นอื่นตามมา ทว่าจากงานศึกษาของจิน แฟรนโก (Jean Franco) ชี้ให้เห็นว่าการนำเสนอภาพของสังคมชนเผ่าในภาพยนตร์ตะวันตกพยายามนำเสนอให้ชนพื้นเมืองในเรื่องมีส่วนร่วมในการวิพากษ์ประเด็นเกี่ยวกับการล่าอาณานิคมและการแสวงหาผลประโยชน์ของชาวยุโรปในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำแอมะซอน แต่กลับกลายเป็นการผลิตซ้ำภาพกระบวนการกลืนวัฒนธรรมที่กดขี่ (aculturación opresiva) เนื่องจากยังคงนำเสนอด้วยมุมมองแบบ “คนนอก” ที่จ้องเข้ามาในพื้นที่ของ “คนใน” จึงไม่สามารถสะท้อนประวัติศาสตร์และสภาพสังคมอันเป็นฉากหลังของเรื่องราวในภาพยนตร์ได้อย่างถูกต้องนัก (1993, pp. 82-83)

อย่างไรก็ตาม ตั้งแต่ทศวรรษที่ 1990 ชุมชนพื้นเมืองเริ่มใช้เครื่องมือโสตทัศนูปกรณ์เพื่อสร้าง “ภาพ” ของตนเอง บรรดาบริษัทผู้สร้างภาพยนตร์ก็เริ่มปรับเปลี่ยนรูปแบบการนำเสนอเช่นกันเพื่อบอกเล่าเรื่องราวจากมุมมองร่วมสมัย ภาพยนตร์หลายเรื่องนำเสนอในลักษณะภาพยนตร์ทางชาติพันธุ์ ซึ่งแสดงให้เห็นชีวิตความเป็นอยู่อันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชนพื้นเมืองกลุ่มต่าง ๆ ในประเทศ นอกจากนี้ยังมีการสร้างภาพยนตร์ที่กล่าวถึงการแบ่งขั้วระหว่างชนพื้นเมืองและผลกระทบของ “ความทันสมัย” ที่สอดคล้องกับพลวัตทางประวัติศาสตร์และสังคมของชาติในยุคนั้น ไม่ว่าจะเป็นปัญหาการค้ายาเสพติด การดูแลและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในพื้นที่ที่อาศัยอยู่ การปกป้องอัตลักษณ์ของกลุ่มชุมชนตนเอง รวมถึงการกอบกู้ดินแดนของชนพื้นเมืองและการวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล (Cinemateca Distrital, op. cit., pp. 34-35)

จอมคนป๋าสรพิษ : ประตูลู่การอนุรักษ์และฟื้นฟูภูมิปัญญาของชนพื้นเมือง

เมื่อกล่าวถึง “ภาพ” ของชนพื้นเมืองที่ถูกนำเสนอในสื่อภาพยนตร์ร่วมสมัย ลูซ อาเดรียนา การาย กาโน และเอ็ดวิน กูบิเดส เซร์ราโน (Luz Adriana Garay Cano & Edwin Cubides Serrano, 2021) พบว่า ADS พยายามให้ความหมายใหม่กับชนพื้นเมืองในฐานะผู้ไร้เดียงสาที่ถูกเอารัดเอาเปรียบ ซึ่งเป็นลักษณะใหม่ที่แตกต่าง

ไปจาก “ความไร้เดียงสา” แบบกลุ่มคนที่เต็มไปด้วยความป่าเถื่อนใกล้เคียงสัตว์ตามมุมมองของ “คนขาวผู้ล่าอาณานิคม” ด้วยเหตุนี้ กลุ่มชนพื้นเมืองในงานวรรณกรรมหรือภาพยนตร์จึงถูกทำให้ “เงียบเสียง” มาโดยตลอด

ในขณะที่ซูเลีย กอนซาเลซ เด กานาเลส คาร์เซอเรนี (Júlia González de Canales Carcereny, 2020) ศึกษาเปรียบเทียบภาพยนตร์พูดภาษาชนพื้นเมืองที่สร้างโดยประเทศพูดภาษาสเปน ระบุว่า *ADS* มีลักษณะโดดเด่นสามประการ ได้แก่ (1) มีการถ่ายทำโดยใช้ภาษาของชนพื้นเมืองในตัวบทภาพยนตร์เป็นหลัก (2) ผู้สร้างพยายามสร้างภาพยนตร์เรื่องนี้ให้มีความแตกต่างจากการนำเสนอชนพื้นเมืองในแง่ของภาพที่ถูกผลิตซ้ำตามคติชนที่แปลกใหม่ (*representación folclórico-exótica*) ดังปรากฏให้เห็นจากอดีตถึงปัจจุบัน สอดคล้องกับข้อค้นพบในงานวิจัยของการายและกูปิเดส (3) มีการนำเสนอให้เห็นถึงลักษณะเด่นของภูมิประเทศที่เป็นฉากหลังของภาพยนตร์อย่างมีชั้นเชิงทางศิลปะ ทำให้ได้รับการตอบรับที่ดีจากเทศกาลภาพยนตร์นานาชาติหลายแห่ง

นอกจากนี้จากงานศึกษาของมาเรีย ลูนา และฟิลิปป์ เมียร์ส (Maria Luna & Philippe Meers, 2017) เกี่ยวกับการสร้างพื้นที่สากล (*Cosmopolitan spaces*) ในวงการภาพยนตร์โคลอมเบียของผู้กำกับซีโร เกรรา ระบุว่า *ADS* นำเสนอภาพต่าง ๆ ของชนบทหรือพื้นที่ห่างไกลในประเทศโคลอมเบียเป็นฉากหลังในการเล่าเรื่อง ทำให้เกิดเป็นสุนทรียภาพที่เทศกาลภาพยนตร์นานาชาติให้การยอมรับ จนกระทั่งส่งผลให้ประเทศบัญญัติกฎหมายที่ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาพยนตร์ โดยมีวัตถุประสงค์ในการกระตุ้นให้เกิดการลงทุนร่วมจากภายนอกประเทศ

ภาพยนตร์ *ADS* บอกเล่าเรื่องราวของ “การามากาเต” (*Karamakate*) หมอผีชนพื้นเมืองผู้โดดเดี่ยวในป่าแอมะซอน แก่นเรื่องหลักสำคัญสื่อถึงความขัดแย้งระหว่าง “สิ่งที่มีมาแต่เดิม” กับ “โลกสมัยใหม่” โดยเนื้อเรื่องเล่าถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสองช่วงเวลาที่แตกต่างกันคือ ช่วงแรกในปี ค.ศ. 1909 เมื่อ “ธีโอ” (*Theo*) นักชาติพันธุ์วิทยาชาวเยอรมันเดินทางมายังป่าแอมะซอนเพื่อค้นหา “ยากรูนา” (*Yakruna*) พืชวิเศษที่มีคุณสมบัติในการใช้รักษาโรค และช่วงที่สองในอีก 40 ปีต่อมา เมื่อ “อีวาน” (*Evan*) นักวิจัยชาวสหรัฐพยายามค้นหาพืชชนิดเดียวกัน เพื่อนำไปใช้เร่งผลผลิตจากต้นยางพารา ภาพยนตร์เรื่องนี้เป็นการเล่าเรื่องที่นำพาผู้ชมเข้าไปสู่ผืนป่าแอมะซอนพร้อมหวนรำลึกถึงมรดกภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ (Posada, 2016) *ADS* นับเป็นก้าวสำคัญในการภาพยนตร์ลาตินอเมริกาที่อาจถือได้ว่าเป็นการเปิดเส้นทางใหม่สู่การกอบกู้ชนบธรรมเนียมประเพณีและรากเหง้าของชนพื้นเมือง

ในช่วงทศวรรษที่ 1960 เป็นช่วงเวลาสำคัญสำหรับวงการภาพยนตร์ลาตินอเมริกาที่กลุ่มผู้สร้างต้องการใช้ภาพยนตร์เป็นเครื่องมือประณามความขัดแย้งในสังคม ณ ช่วงเวลานั้น รวมถึงต่อต้านลัทธิล่าอาณานิคมรูปแบบใหม่ โดยการปลุกจิตสำนึกร่วมกันในความหวงแหนทรัพยากรของชาติตนเอง จึงพัฒนารูปแบบภาพยนตร์แนว “ภาพยนตร์ประพันธ์” (*cine de autor*) ขึ้นมา ซึ่งมีลักษณะเฉพาะคือการนำเสนอความเป็นจริงด้วยวิธีที่สร้างสรรค์และเน้นที่ตัวเนื้อหามากกว่าความสวยงามทางศิลปะ เนื่องจากทรัพยากรและงบประมาณที่มีอยู่อย่างจำกัด ผู้สร้างภาพยนตร์แนวนี้นักใช้พื้นที่กลางแจ้งนอกสตูดิโอในการถ่ายทำสำหรับสร้างภาพนำเสนอความเป็นจริง

แก่ผู้ชม โดยหวังให้เกิดแรงกระเพื่อมในสังคมจากข้อความสำคัญของผู้สร้างที่ถูกถ่ายทอดผ่านทางภาพยนตร์ (Cinemateca Distrital, loc. cit.)

จากลักษณะตามที่อธิบายข้างต้น *ADS* จึงจัดอยู่ในแนวภาพยนตร์ประพันธ์ เนื่องจากผู้กำกับเกรรามีส่วนร่วมในการเขียนบทภาพยนตร์ร่วมกับผู้เขียนบท ฌาค ตูเลมงด์ วิดาล (Jacques Toulemonde Vidal) ทั้งสองพยายามถ่ายทอดข้อความที่สะท้อนความคิดของตนแทนการแสวงหาการยอมรับและรายได้ เกรร่าให้สัมภาษณ์ว่า ด้วยงบประมาณที่จำกัดทำให้ประสบกับความยากลำบากหลายประการระหว่างการถ่ายทำ อย่างไรก็ตาม ในท้ายที่สุดแล้วตนก็สามารถถ่ายทำเรื่อง *ADS* เพื่อสร้างภาพนำเสนอที่ตรงกับสภาพความเป็นจริงใน *อับยา ยาลา* พร้อมสอดแทรกแง่คิดต่าง ๆ จากมุมมองระหว่างวัฒนธรรม (El Pais & Colprensa, 2016) *ADS* ช่วยให้เกิดการพบกันระหว่างวัฒนธรรม (encuentro cultural) และสนับสนุนการอนุรักษ์ภูมิปัญญาของชนพื้นเมือง โดยสอดคล้องกับข้อสังเกตของเอสเตอร์มันน์ที่ระบุว่า “แนวคิดสร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรม ไม่ใช่ของกำนัลจากวัฒนธรรมหนึ่ง ‘อันเป็นวัฒนธรรมสูงสุด’ ที่มอบให้กับอีกวัฒนธรรมหนึ่งซึ่งถูกตีตราว่าด้อยกว่า แต่เป็นผลมาจากความพยายามเชิงประจักษ์และการสนทนาเจรจาที่รวมทุกแง่มุมทางประวัติศาสตร์ ศาสนา และอารยธรรมของมนุษย์ โดยที่ความพยายามนี้จะไม่มีวันสิ้นสุดราบใดที่ยังมีมนุษย์อยู่” (op. cit., p. 58)

ฉากหนึ่งที่โดดเด่นคือ ตอนที่การามากาเตวียชราจู่กับดนตรีตะวันตกจากเครื่องเล่นแผ่นเสียงของอีวาน เป็นครั้งแรก ฉากนี้เสมือนเป็นตัวแทนของการพบกันระหว่างสองวัฒนธรรม คำพูดสะท้อนความคิดของการามากาเตวียชราหลังจากได้ยินดนตรีตะวันตกเป็นครั้งแรกในชีวิต แสดงให้เห็นถึงความสำคัญการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และความรู้จากโลกทัศน์อันแตกต่างกันของมนุษย์ในโลก ผ่านบทสนทนาของภาพยนตร์อันลึกลับที่มีความเกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับสาระสำคัญและ “ความรู้สึกของแม่น้ำ” ตูเลมงด์ผู้เขียนบทอธิบายว่าชื่อเรื่องต้นฉบับในภาษาสเปนมีความหมายว่า “อ้อมกอดแห่งนาคา” เป็นคำอุปมาที่แสดงถึงบทบาทของแม่น้ำแอมะซอนที่เปรียบเสมือนงูตามโลกทัศน์ของชาวแอนดีส (Posada, loc. cit.)

นอกจากนี้ *ADS* นับเป็นอีกตัวอย่างหนึ่งที่แสดงถึงลักษณะเฉพาะของแนวภาพยนตร์ลาตินอเมริกาใหม่ (Nuevo Cine Latinoamericano) หลายประการตามที่มาเรีย โดโลเรส เปเรซ มูริโย (María Dolores Pérez Murillo, 2013) ได้จำแนกไว้ในบทความเรื่อง *ภาพยนตร์ลาตินอเมริกาในช่วงสองศตวรรษ: สาระสำคัญและแก่นเรื่อง* (El cine latinoamericano entre dos siglos: sus claves y sus temas) ได้แก่ ประการที่ (1) “การนำเสนอความเป็นนิยายปนสารคดี” *ADS* มีการหลอมรวมความจริงแบบสารคดีเข้ากับการเล่าเรื่องแบบนวนิยาย คล้ายกับบันเทิงคดีประเภท “สัจนิยมมหัศจรรย์” หรือ “สัจจอัศจรรย์” ซึ่งเป็นลักษณะเด่นของวรรณกรรมลาตินอเมริกา (ภาสุรี ลือสกุล, 2561, p. 24) โครงเรื่อง *ADS* อ้างอิงจากบันทึกของสองนักสำรวจคน

ชาวที่มีตัวตนจริงตามประวัติศาสตร์⁹ ผสานเข้ากับมุมมองของตัวละครสมมติตามโลกทัศน์ชนพื้นเมือง ทำให้ภาพยนตร์มีความเหนือจินตนาการและดูเหมือนหลุดออกจากความเป็นจริงหลายครั้ง โดยตัวละครนักสำรวจทั้งสองต่างให้ความสำคัญกับธรรมเนียมปฏิบัติของชนพื้นเมืองในฐานะของความรู้เหนือธรรมชาติที่มีความตระหนักถึงนิเวศวิทยา ในขณะที่โลก “ภายนอก” *อับยา ยาลา* กำลังจดจ่ออยู่กับการปฏิบัติอุตสาหกรรมและการดักตวงเอาผลประโยชน์จากผืนดิน

ประการที่ (2) “ประเด็นอันหลากหลายที่ปรากฏอยู่ในภาพยนตร์เรื่องเดียว” หมายถึงการเล่าและนำเสนอเนื้อหาประเด็นต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมของพื้นที่แถบลุ่มแม่น้ำแอมะซอนในเขตประเทศโคลอมเบีย ไม่ว่าจะเป็นการล่าอาณานิคม ภาวะตื่นยาง การปฏิบัติอุตสาหกรรม โลภทัศน์ชนพื้นเมือง การถ่ายทอดภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษผ่านคำบอกเล่าของชนพื้นเมือง ความเชื่อในเรื่องหมอผีหรือคนทรงเจ้า คุณสมบัติในการรักษาหรือหลอนประสาทของพืช และอิทธิพลของศาสนาในฐานะเครื่องมือในการเผยแพร่ศาสนาคริสต์

ประการที่ (3) “ความเป็นโลกสองชั่ว” ที่นำเสนอผ่านความเป็นคู่ขัดแย้งระหว่าง “ความมีอารยะ” กับ “ความไร้อารยะ” ใน *ADS* แสดงให้เห็นถึงความไม่ไว้วางใจของชนพื้นเมืองที่มีต่อคนขาวที่ครั้งหนึ่งเคยเป็นผู้ล่าอาณานิคมในดินแดนของพวกเขา แต่ขณะเดียวกันก็นำเสนอความสงสัยใคร่รู้ของชนพื้นเมืองที่มีต่อคนขาวเช่นกัน และประการที่ (4) “พื้นที่ของผู้ถูกลืม” ใน *ADS* หมายถึงป่าแอมะซอนที่ครั้งหนึ่งเคยเป็นแหล่งกำเนิดและที่อยู่อาศัยของชนเผ่าพื้นเมืองกลุ่มต่าง ๆ ณ ที่แห่งนี้พวกเขาอาศัยอยู่อย่างสมดุลและกลมกลืนกับธรรมชาติตามมุมมองของโลกทัศน์แอนดิส นอกจากนี้ *ADS* ยังแสดงให้เห็นถึงสภาพความเป็นจริงของกลุ่มชนพื้นเมืองที่ถูกละเมิดสิทธิเสรีภาพ อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการพัฒนาประเทศตามแม่แบบจากโลกตะวันตก

ประการที่ (5) “การเดินทาง” เป็นลักษณะอีกประการหนึ่งที่ปรากฏในภาพยนตร์ เพื่อสร้างสถานการณ์ให้ตัวละครได้ออกสำรวจและค้นพบอะไรบางอย่างที่เป็นจุดสำคัญที่สุดของเรื่อง *ADS* สะท้อนให้เห็นถึงสภาพความเป็นจริงของประเทศโคลอมเบียผ่านการเดินทางในเรื่องของกลุ่มตัวละครเอก ทั้งในบริบทสังคม เศรษฐกิจ และระบบนิเวศของป่าแอมะซอน รวมถึงความแตกต่างระหว่างชนพื้นเมืองและ “คนขาว” เกี่ยวกับชุดคุณค่าที่ยึดถือและวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาของตนเอง

ประการสุดท้าย “ความเชื่อในลัทธิหรือศาสนา” *ADS* นำเสนอความเชื่อและจิตวิญญาณของบรรพบุรุษชนพื้นเมืองที่ถูกหลอมรวมเข้ากับความเชื่อเรื่องเทวดาและนักบุญชาวคริสต์ นับตั้งแต่ตกเป็นอาณานิคมภายใต้การปกครองของจักรวรรดิสเปนในศตวรรษที่ 16 จวบจนกระทั่งต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 อาจกล่าวได้ว่าการผสมรวมความเชื่อของชนพื้นเมืองเข้ากับศาสนาคริสต์เป็นหนึ่งในวิธีการหาทางรอดของวัฒนธรรม “ดั้งเดิม” ที่ถูกวัฒนธรรม “ใหม่” จากภายนอกเข้ามาแทนที่อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ในแง่นี้ *ADS* นำเสนอความเป็นอาณานิคมใน

⁹ คือ เทโอโดร์ ค็อค-กรีนแบร์ก (Theodor Koch-Grünberg) นักชาติพันธุ์วิทยาชาวเยอรมัน และริชาร์ด อีแวนส์ ชุลตีส (Richard Evans Schultes) นักพฤกษศาสตร์ชาติพันธุ์ชาวสหรัฐ

อับยา ยาลา ผ่านฉากที่เหล่าเด็กกำพร้าชนพื้นเมืองได้รับการปลูกฝังสั่งสอนศาสนาในโบสถ์คริสต์แห่งหนึ่งในจังหวัดบาอูเปส (Vaupés) ทางตะวันออกเฉียงใต้ของประเทศโคลอมเบีย โดยมีกฎห้ามไม่ให้เหล่าเด็กกำพร้าพูดภาษาชนเผ่าของตน หากใครฝ่าฝืนต้องถูกลงโทษ อย่างไรก็ตาม ภาพยนตร์เรื่องนี้ได้เน้นย้ำถึงจิตวิญญาณและโลกทัศน์แอนดิสผ่านการมาเยือนโบสถ์แห่งนี้ของสองตัวละครชนพื้นเมืองอย่างการากามาเตวียหนุ่มและ “มันดูกา” (Manduca) ผู้ติดตามของอีโอ ทั้งสองตัวละครอธิบายถึงความสำคัญของการรักษาผืนป่าเพื่อแสดงออกถึงความเคารพต่อสรรพสิ่งตามมุมมองของโลกทัศน์แอนดิส รวมถึงถ่ายทอดความรู้ด้านการรักษาอาการเจ็บป่วยด้วยพืชท้องถิ่นในภาษาชนเผ่าให้กับเด็กเหล่านั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า ADS พยายามประมวลความอยู่ดีมีธรรม ส่งเสริมการลุกขึ้นมาเรียกร้องและปกป้องสิทธิมนุษยชนของกลุ่มชนพื้นเมืองใน อับยา ยาลา

ดัชนีเล่าเรื่องในภาพยนตร์ จอมคนป่าอสรพิษ

เนื่องจาก ADS ได้ผสมผสานความจริงเข้ากับเรื่องที่แต่งขึ้นเพื่อสร้างการอุปมาตามโลกทัศน์ของชนพื้นเมืองดั้งเดิม ผู้กำกับเกรราได้อาศัยอยู่ในป่าร่วมกับชุมชนพื้นเมืองในระหว่างขั้นตอนพัฒนาบทภาพยนตร์ โดยมีจุดมุ่งหมายในการทำความเข้าใจความหมายและสร้างภาพนำเสนอภูมิปัญญาชนพื้นเมืองอย่างถูกต้องเหมาะสม (El País & Colprensa, loc. cit.) ในส่วนนี้จะเป็นการวิเคราะห์หาความหมายของสัญลักษณ์ ดัชนี และสัญลักษณ์ที่ปรากฏใน ADS โดยใช้ทฤษฎีดัชนีเล่าเรื่องที่อาร์เกวโย (2014) อธิบายไว้ในหนังสือเรื่อง *ผู้อ่านในฐานะนักล่าความหมาย* (El lector como cazador de sentidos) ทฤษฎีดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับแนวคิดเกี่ยวกับสัญศาสตร์ของอุมแบร์โต เอโก (Umberto Eco) และชาร์ลส์ แซนเดอร์ส เพียร์ส (Charles Sanders Peirce) โดยเอโก (1994, p. 57) เสนอความหมายพื้นฐานทางสัญวิทยาไว้ว่าดัชนีคือสัญลักษณ์ที่มีการเชื่อมต่อกับกายภาพกับวัตถุที่บ่งชี้ เช่น ควันเป็นเครื่องหมายแสดงถึงการปรากฏขึ้นของไฟ ในขณะที่เพียร์ส (1988, p. 160) เสริมว่าดัชนีมีคุณลักษณะที่โดดเด่นสามประการ ได้แก่ (1) ดัชนีต้องไม่มีความคล้ายคลึงอย่างมีนัยสำคัญกับวัตถุที่บ่งชี้ (2) ต้องหมายถึงปัจเจกบุคคลหรือสิ่งที่เป้นเอกพจน์ และ (3) บังคับให้ผู้ชมสนใจวัตถุที่บ่งชี้เป็นดัชนีนั้นโดยตรง

จากแนวคิดของนักวิชาการทั้งสองข้างต้น อาร์เกวโยชี้ให้เห็นว่าแนวคิดเกี่ยวกับดัชนีในภาพยนตร์ยังมีความคลุมเครือและค่อนข้างเป็นนามธรรมสำหรับการความแปลความหมายของดัชนีนั้น ๆ จึงเสนอให้จำแนกดัชนีตามสาระสำคัญและเน้นการประกอบสร้างความหมายจากประสบการณ์ของผู้รับสาร โดยจำแนกดัชนีเล่าเรื่องในภาพยนตร์ออกเป็นทั้งหมด 6 ประเภท ได้แก่ (1) ดัชนีสิ่งแวดล้อม (indices ambientales) หมายถึง บรรยากาศและสิ่งแวดล้อมโดยรอบในการเล่าเรื่อง (2) ดัชนีวาจา (indices verbales) หมายถึง บทสนทนาของตัวละคร (3) ดัชนีวัตถุ (indices objetuales) หมายถึง วัตถุสิ่งของที่มีความสำคัญต่อโครงเรื่อง (4) ดัชนีเสียง (indices sonoros) หมายถึง เสียงที่ถูกนำเสนอในเรื่องอย่างซ้ำ ๆ (5) ดัชนีการกระทำ (indices accionales) หมายถึง การตัดสินใจและการกระทำของตัวละครหนึ่งตัวละครใด และ (6) ดัชนีการเคลื่อนไหวร่างกาย (indices kinestésicos) หมายถึง ท่าทางการเคลื่อนไหวร่างกายหรือภาษากายของนักแสดง นอกจากนี้ อาร์เกวโยอธิบาย

เพิ่มเติมว่าดัชนีเล่าเรื่องทั้งหกประเภทข้างต้น สามารถสังเกตได้จากพัฒนาการของดัชนีที่เกิดขึ้นระหว่างการดำเนินเรื่องในภาพยนตร์ ได้แก่ ดัชนีที่ไม่ปรากฏชัด (indices tenues) ดัชนีระยะแรกเริ่ม (indices embrionarios) และดัชนีที่เกิดขึ้นซ้ำ (indices recurrentes) โดยปกติแล้วตามภาษาของภาพยนตร์ ดัชนีเล่าเรื่องจะเกี่ยวข้องโดยตรงกับการจัดองค์ประกอบภาพ (mise-en-scène) มุมกล้องในการถ่ายทำ รวมถึงความตั้งใจในการถ่ายทอดข้อความของผู้กำกับที่ต้องการสื่อ ผ่านดัชนีต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นโดยตรงหรือโดยนัย

ต่อจากนี้เป็นการอธิบายถึงผลการวิเคราะห์ความหมายของดัชนีเล่าเรื่องที่ปรากฏใน *ADS* โดยแบ่งผลการวิเคราะห์ตามพัฒนาการของดัชนี ดังนี้:

1. ดัชนีที่ไม่ปรากฏชัด

1.1. ภาษาสเปน (ดัชนีวาจา)

ภาษาสเปนถูกใช้ในบทสนทนาขนาดสั้นในฉากที่มีการโต้เถียงกันระหว่างตัวละครมาเดวีร์หนุ่ม มานดูกา และอีโ ฉากหนึ่งที่เราเห็นได้ชัดคือ ตอนที่คณะเดินทางของกลุ่มตัวละครเอกกล่าวลาชนเผ่าแห่งหนึ่งที่ให้ที่พักค้างแรม แต่อีโพบว่าเข็มทิศของเขาถูกขโมยไป เมื่อทวงถามกลับไม่มีการตอบกลับหรือคืนเข็มทิศด้วยความโกรธอีโจึงเรียกชนเผ่ากลุ่มนั้นอย่างดูถูกว่า “โจรลักเล็กขโมยน้อย” (ladronzuelo) เมื่อได้ยินดังนั้น การากามาเตจึงโต้เถียงว่าอีโไม่สามารถห้ามพวกเขาให้ “เรียนรู้” ได้ เพราะ “ความรู้” เป็นของทุกคน ตัวอีโเองไม่มีทางเข้าใจประเด็นนี้เนื่องจากเป็น “คนขาว” อาจกล่าวได้ว่าฉากนี้ใน *ADS* กำลังการวิพากษ์วิจารณ์การอ้างสิทธิ์ขาดในความรู้ของคนขาวผ่านภาษาตะวันตก

1.2. การพายเรือ (ดัชนีสิ่งแวดล้อมและเสียง)

การพายเรือถูกนำเสนออย่างละเอียดละไมตลอดทั้งเรื่องราวในภาพยนตร์ เป็นสัญลักษณ์แห่งการผจญภัยกับแม่น้ำที่จำเป็นต้องอาศัยความรู้ความเชี่ยวชาญในการควบคุมเส้นทาง อีกทั้งยังต้องใช้การ “ฟัง” และการ “รู้สึก” เพื่อให้ลื่นไหลไปกับสายน้ำ ในช่วงแรกของเรื่อง ตัวละครชนพื้นเมืองอย่างการากามาเตและมานดูกาทำหน้าที่พายเรือ แต่เมื่อความสัมพันธ์ระหว่างการากามาเตกับอีโดีขึ้น การากามาเตจึงสอนวิธีพายเรือล่องแม่น้ำแอมะซอนให้กับอีโ สิ่งนี้อาจหมายความว่า การพายเรือเป็นสัญลักษณ์ของความรู้ที่สืบทอดต่อกันมาในชุมชนพื้นเมืองในการอยู่ร่วมกับธรรมชาติ รวมถึงการแลกเปลี่ยนแบ่งปันความรู้ของพวกเขาให้กับบุคคลอื่น “นอกพื้นที่”

1.3. ตัวอักษรและเพลงจากโลกตะวันตก (ดัชนีวัตถุ)

ขณะที่สองตัวละครคนขาวอย่างอีโและอีวานอยู่ในป่าแอมะซอน ทั้งคู่พยายามเชื่อมโยงตนเองกับประเทศที่ตนจากมาผ่านงานเขียนและดนตรีที่น่าติดตัวมาด้วย ทั้งสองสิ่งดังกล่าวต่างมีลักษณะเป็นข้าวตรงข้ามกับประเพณีบอกเล่าและความยึดโยงอยู่กับธรรมชาติของชนพื้นเมือง จึงนับได้ว่าเป็นสิ่งหนึ่งที่ชี้ให้เห็นภาพของการพบกันระหว่างวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน

1.4. “ชาวโคลอมเบีย” กับสัญชาติที่ไม่มีอยู่จริง (ดัชนีสิ่งแวดล้อมและวาจา)

ใน ADS ชุมชนพื้นเมืองไม่ได้ให้ความสำคัญกับ “ความเป็นพลเมือง” หรือ “คนในชาติ” แม้ว่าผู้ชมสามารถอนุมานได้ว่าฉากหลังของภาพยนตร์เรื่องนี้เกิดขึ้นในประเทศโคลอมเบีย เห็นได้ชัดจากฉากหนึ่งตอนที่คณะเดินทางของอีโอบบเจอกับกลุ่มชนพื้นเมืองเผ่าสมมติชื่อว่า “โกฮิวาโนส” (Cohuanos) ในบริเวณพื้นที่ชายแดนระหว่างประเทศโคลอมเบียและเปรู ที่ซึ่งพวกเขาต้องเผชิญหน้ากับทหารรักษาชายแดนจากทั้งสองประเทศในกรณีพิพาทเรื่องการควบคุมยางพารา ทหารเหล่านั้นจ่อปืนไปที่คณะเดินทางแล้วถามว่าพวกเขาเป็นใคร มันดูคาตอบกลับทหารเหล่านั้นด้วยภาษาสเปนว่า “ฉันไม่รู้” (No sé.) กล่าวคือ สำหรับชนเผ่าพื้นเมืองแล้วคำว่า “ชาวโคลอมเบีย” หมายถึงความตายและการกดขี่คล้ายกับกลุ่มคนขาวที่เคยเข้ามาในพื้นที่ของพวกเขาและสร้างความเสียหายต่อชุมชนและธรรมชาติที่เป็นถิ่นที่อยู่อาศัย ทำให้กลุ่มชนพื้นเมืองเกิดความหวาดกลัวต่อ “ชาวโคลอมเบีย” การามากาเตและกลุ่มชนพื้นเมืองในเรื่องต่างรู้สึกว่ตนถูกรัฐกดขี่กันออกจากสังคม โดยการเพิกเฉยต่อการมอบสิทธิขั้นพื้นฐานที่พึงมี รวมถึงพยายามปฏิเสธอัตลักษณ์ของกลุ่มชนพื้นเมืองเพื่อปฏิเสธ “การมีอยู่” ของพวกเขา ทั้งในแง่ของที่อยู่อาศัย ชีวิตความเป็นอยู่ รวมถึงภูมิปัญญาประเพณีที่สืบทอดส่งต่อกันมา

1.5. ภูเขาในฐานะ “โรงงานแห่งทวยเทพ” (ดัชนีสิ่งแวดล้อมและวาจา)

“ภูเขา” นับว่ามีความสำคัญเป็นอย่างมากตามโลกทัศน์แอนดิส โดยแนวคิดดังกล่าวสะท้อนให้เห็นใน ADS เช่นเดียวกัน ในช่วงแรกของการเดินทางของอิวาน เขาเล่าให้กับการามากาเตฟังว่าจุดหมายปลายทางของอิวาน แท้จริงแล้วคือภูเขาสูงหนึ่งที่เขาเชื่อว่าเป็น “โรงงานแห่งทวยเทพ” ทว่าการามากาเตในวัยชราได้หลงลืมที่ตั้งของภูเขาสูงนั้นตามความรู้ที่บรรพบุรุษเคยถ่ายทอดไว้เสียแล้ว อย่างไรก็ตามระหว่างการเดินทางมีเหตุการณ์ต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมายที่ช่วยให้การามากาเตค่อย ๆ พื้นความทรงจำในปรัชญาความรู้เกี่ยวกับ *ปาซามามา* จนท้ายที่สุดเขาก็สามารถนำอิวานเดินทางไปยังภูเขาสูงนั้นได้สำเร็จ อาจกล่าวได้ว่า “ภูเขา” อันเป็นสถานที่ปลายทางของตัวละครทั้งสองคือ ตัวแทนของ *ฮานันปาชา*¹⁰ (Hanan Pacha) หรือ “โลกเบื้องบน” นอกจากนี้ ณ ภูเขาสูงเดียวกันนั้น ยังเป็นสถานที่ที่ทั้งสองตัวละครค้นพบพืชวิเศษ “ยากรูนา” อีกด้วย

1.6. พืชวิเศษ (ดัชนีวัตถุ)

ใน ADS “ยากรูนา” ถูกนำเสนอในฐานะพืชที่มีพลังพิเศษในการรักษาและสามารถทำให้เกิดอาการประสาทหลอนคล้ายกับต้นโคคา ดอกไม้ของพืชสมมตินี้มีรูปลักษณ์คล้ายกับดอกกล้วยไม้ซึ่งเป็นดอกไม้

¹⁰ *ปาซามามา* ในโลกทัศน์แอนดิสแบ่งออกเป็นสามกาลเวลา ได้แก่ *กายปาชา* (Kay Pacha) หมายถึงปัจจุบัน, *อุคูปาชา* (Uku Pacha) หมายถึงอดีต และ *ฮานันปาชา* (Hanan Pacha) หมายถึงอนาคต ซึ่ง *ฮานันปาชา* คือตัวแทนของความเหนือกว่า เป็นผืนแผ่นดินที่อยู่สูง และเป็นที่สถิตของทวยเทพแห่งบรรพชน (Tatzo & Rodríguez, 1998, p. 72)

ประจำชาติของประเทศโคลอมเบีย อาจกล่าวได้ว่า “ยากรูนา” สื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์เกี่ยวกับความหลากหลายทางชีวภาพใน *อับยา ยาลา* และความรู้ด้านการแพทย์แผนโบราณของกลุ่มชนพื้นเมืองที่ส่งต่อกันจากรุ่นสู่รุ่น

2. ดัชนีระยะแรกเริ่ม

2.1. อีโอและมันดูกากับภารกิจที่สำเร็จ (ดัชนีวาจาและวัตถุ)

หลังจากอีโอเสียชีวิตในป่าแอมะซอน มันดูกาผู้ติดตามชนพื้นเมืองของเขาได้รับมอบหมายให้ส่งสมุดบันทึกและงานศึกษาค้นคว้าของอีโอให้กับภรรยาของตน ณ ประเทศบ้านเกิดในทวีปยุโรป เพื่อเผยแพร่ความรู้ภูมิปัญญาของกลุ่มชนพื้นเมืองต่าง ๆ ที่เขาได้รวบรวมไว้ขณะเดินทางสำรวจ สิ่งนี้ทำให้ผู้ชมสังเกตได้ถึงพัฒนาการความสัมพันธ์ของตัวละครคนชากับชนพื้นเมือง รวมถึงแนวคิดในการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างสองวัฒนธรรมที่แตกต่างเข้าไว้ด้วยกันผ่านภารกิจที่ได้รับมอบหมายของมันดูกา โดยเน้นย้ำถึงความสำคัญในการส่งต่อความรู้ของชนพื้นเมืองสู่ “โลกภายนอก”

2.2. “ยากรูนา” และ “การรามาเกาเต” (ดัชนีวัตถุและวาจา)

เมื่ออีวานได้พบกับการรามาเกาเตด้วยชราเป็นครั้งแรก การรามาเกาเตได้สูญเสียความทรงจำในอดีตไปเกือบหมดสิ้นและรู้สึกว่าเขาเองถูกตัดขาดจากธรรมชาติรอบตัว อย่างไรก็ตาม การรามาเกาเตได้ความทรงจำกลับคืนมาทีละน้อยระหว่างช่วยนำทางให้อีวาน จนกระทั่งในท้ายที่สุดก็ค้นพบว่าวัตถุประสงค์หลักของตนในการค้นหาต้นไม้วิเศษยากรูนา คือ การส่งต่อองค์ความรู้ทั้งหมดที่ตนเองได้รับสืบทอดมาให้แก่คนรุ่นหลัง เพื่อเป็นการไถ่บาปในอดีตของเขาที่เคยคิดอยากสวณความรู้ของบรรพชนไว้กับตนเองเท่านั้น

2.3. ฝี่เสื้อในฉากของการรามาเกาเตและอีวาน (ดัชนีวัตถุ)

ฉากหนึ่งใน *ADS* แสดงให้เห็นการรามาเกาเตด้วยชราที่รายล้อมไปด้วยฝี่เสื้อ ซึ่งชวนให้ผู้ชมนึกถึงภาพนิยายหนึ่งร้อยปีแห่งความโดดเดี่ยว (*Cien años de soledad*) อันเลื่องชื่อของกาเบรียล การ์เซีย มาร์เกซ (Gabriel García Márquez) ที่ถือได้ว่าเป็นความภาคภูมิใจหนึ่งของชาวโคลอมเบีย ในฉากสุดท้ายของเรื่องอีวานก็ถูกรายล้อมไปด้วยฝี่เสื้อเช่นเดียวกัน ภายหลังจากดื่มน้ำที่การรามาเกาเตปรุงให้จากต้นไม้วิเศษยากรูนา ฉากนี้อาจสื่อได้ว่าการรามาเกาเตได้บรรลุภารกิจของตนในการส่งต่อความรู้ของชาวเผ่าไกอิวาโนสให้แก่อีวานเป็นที่เรียบร้อยแล้ว

3. ดัชนีที่เกิดซ้ำ

3.1. ภาพขาวดำ (ดัชนีสิ่งแวดล้อมและวัตถุ)

การใช้สีขาวดำเป็นองค์ประกอบที่โดดเด่นใน *ADS* เกร์ราอธิบายว่าภาพยนตร์เรื่องนี้เกือบตลอดทั้งเรื่องถ่ายทำโดยใช้สีขาวดำเพื่อผู้ชมเห็นถึงความยิ่งใหญ่ของป่าลุ่มแม่น้ำแอมะซอนและ *ปาชามามา* มีเพียงฉากเดียวเท่านั้นที่เกร์ราถ่ายทำโดยใช้สี นั่นคือ ฉากพิธีกรรมส่งต่อองค์ความรู้จากการรามาเกาเตแก่อีวานในห้อง

ที่สาม (act three) ของภาพยนตร์อันเป็นบทสรุปก่อนจบเรื่อง เมื่ออีวานตื่นน้ำปรงจากต้นไม้วิเศษยากรูนาและเริ่มมีอาการคล้ายประสาทหลอน เห็นภาพต่าง ๆ ที่นำพาเขาออกจากป่าแอมะซอนไปสู่การระเบิดของสี่สันพร้อมรู้สึกราวกับว่ากำลังถูกงูใหญ่กัดรัด ซึ่งผู้ชมสามารถเข้าใจได้ทันทีว่าฉากนี้มีความสำคัญต่อเรื่องราวก่อนหน้านี้ที่ถ่ายทำโดยสี่ชาวดำเท่านั้น สิ่งนี้แสดงให้เห็นถึงความสามารถในการสร้างความหมายใหม่ให้แก่ “สี่สัน” ของเกร์ราที่ต้องการสื่อถึงองค์ความรู้ทั้งหมดของบรรพบุรุษชนพื้นเมืองได้ถูกส่งต่อไปยังตัวละครรุ่นต่อไป

3.2. ความเคารพต่อธรรมชาติและขนบธรรมเนียมปฏิบัติ (ดัชนีวาจา)

ตลอดทั้งเรื่องราวตัวละครชนพื้นเมืองต่างเน้นย้ำถึงความสำคัญของการเคารพธรรมชาติและมักย้ำเตือนเกี่ยวกับผลที่ตามมาหากไม่ปฏิบัติตาม สิ่งนี้สะท้อนให้เห็นผ่านกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ตาม “กฎแห่งธรรมชาติ” ที่การามากาเตกำหนดไว้ก่อนเริ่มออกเดินทาง อีกฉากหนึ่งที่น่าเสนอประเด็นนี้อาจเห็นได้ชัดคือ ฉากที่การามากาเตวัยหนุ่มได้แบ่งปันความรู้ของชนพื้นเมืองเกี่ยวกับพืชพรรณให้กับเหล่าเด็กกำพร้าและเตือนพวกเขาเกี่ยวกับอันตรายของการไม่เคารพต่อธรรมชาติ อาจกล่าวได้ว่า ADS เน้นย้ำถึงความสำคัญของการอยู่ร่วมกับธรรมชาติและเคารพ “กฎเกณฑ์สากล” ตามโลกทัศน์ของชนพื้นเมืองเพื่อความอยู่รอด

3.3. สิ่งของสัมภาระของอีโอและอีวาน (ดัชนีวัตถุ)

ใน ADS ตัวละครคนขาวอย่างอีโอและอีวานต่างแบกสัมภาระมากมายขณะเดินทางในป่าแอมะซอน แม้ว่าการามากาเตวัยหนุ่มจะยืนยันหลายครั้งว่าสัมภาระของอีโอคืออุปสรรคในการเดินทาง แต่อีโอก็ไม่ยอมละทิ้งไป เนื่องจากเขามองว่าสิ่งของทั้งหมดนั้นเปรียบเสมือนคลังความรู้ที่มีความสำคัญเทียบเท่ากับชีวิตของตน ซึ่งภายหลังบันทึกข้อมูลความรู้ทั้งหลายของอีโอได้กลายเป็นกุญแจสำคัญให้อีวานตัดสินใจออกเดินทางและมีส่วนร่วมในเรื่องราวในอีก 40 ปีต่อมา เมื่อออกเดินทางไปได้สักระยะ อีวานตัดสินใจกำจัดสัมภาระที่แบกติดตัวมาก่อนหน้าที่จะไปตามคำแนะนำของการามากาเตวัยชรา เพื่อให้สะดวกแก่การเดินทางตามหาต้นยากรูนา สิ่งนี้อาจสื่อถึงเปิดรับความรู้และประสบการณ์ที่แตกต่างจากมโนทัศน์เดิมของตน เป็นผลให้อีวานสามารถค้นพบ “องค์ความรู้ใหม่” ได้สำเร็จ

โดยสรุปแล้ว ADS สะท้อนให้เห็นถึงบริบททางสังคมวิทยาและประวัติศาสตร์ที่ทำทนายของภูมิภาคลาตินอเมริกา ผู้สร้างพยายามถ่ายทอดข้อความของตนเพื่อสร้างความตระหนักรู้เชิงวิพากษ์เกี่ยวกับสภาพความเป็นจริงในชุมชนพื้นเมือง ผ่านการใช้เทคนิคถ่ายทำภาพยนตร์เชิงสารคดีผนวกแนวภาพยนตร์ประพันธ์ร เผยแพร่ให้เห็นชุดเหตุการณ์จริงตามมุมมองของคนในพื้นที่ แต่ละเหตุการณ์ที่หยิบยกมานำเสนอในภาพยนตร์ต่างเป็นเหตุการณ์ที่ส่งผลกระทบอย่างมีนัยยะสำคัญต่อประวัติศาสตร์และสถานการณ์ของโลกปัจจุบัน

บทส่งท้าย

ภาพยนตร์เรื่อง *จอมคนป่าอสรพิษ* ของซีโร เกรรา นำเสนอเรื่องราวผ่านมุมมองของชนพื้นเมืองบริเวณลุ่มแม่น้ำแอมะซอนในฐานะกลุ่มที่ถูกกดขี่ภายใต้ลัทธิอาณานิคม ทั้งรูปแบบเก่าที่ตกอยู่ภายใต้อาณัติของจักรวรรดิสเปนในช่วงศตวรรษที่ 16-19 และรูปแบบใหม่ในลักษณะการเข้ามาฉกฉวยเอาทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่าแอมะซอนของคนต่างชาติหรือบริษัทข้ามชาติ เป็นเหตุให้ชนพื้นเมืองถูกขับไล่ออกจากที่อยู่อาศัยและถูกบังคับใช้แรงงานอย่างทารุณในอุตสาหกรรมผลิตยางพารา นอกจากนี้การพัฒนาประเทศโดยยึดเอาแนวคิดจากโลกตะวันตกเป็นแม่แบบในการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจของประเทศนั้น ทำให้ชุดคุณค่าดั้งเดิมของบรรพบุรุษชนพื้นเมืองที่ยึดโยงอยู่กับการรักษาสมดุลของธรรมชาติถูกลดทอนคุณค่าให้มีความสำคัญน้อยลงจนเกือบสูญหายไปในท้ายที่สุด

แม้ว่าในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมาจะมีการบัญญัติกฎหมายรัฐธรรมนูญของประเทศโคลอมเบียที่สนับสนุนการให้ความเคารพและปกป้องอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนพื้นเมืองในประเทศก็ตาม ทว่าก็กฎหมายเหล่านั้นยังคงถูกบัญญัติขึ้นภายใต้แนวคิดส่งเสริม “ความทันสมัย” ตามกระบวนทัศน์กระแสหลักที่ได้รับอิทธิพลมาจากโลกตะวันตก ดังนั้นจึงเกิดข้อโต้แย้งในหมู่นักวิชาการเพื่อหาจุดสมดุลทางสังคมในการอนุรักษ์ความรู้ของชนพื้นเมืองและส่งเสริมการอยู่ร่วมกัน ผ่านการทำงานร่วมกันระหว่างชุมชนและการทำความเข้าใจในโลกทัศน์ที่หลากหลาย ซึ่งต่อมาได้พัฒนากลายเป็น “แนวคิดสร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรม” ที่นักวิชาการเสนอว่าเป็นแนวทางหนึ่งในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติและพิสูจน์ให้เห็นถึงกลุ่มที่ยังคงถูกกดทับในสังคม อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันยังคงต้องเผชิญกับความท้าทายในการก้าวข้าม “แนวคิดเรื่องความเป็นอาณานิคม” ที่ฝังรากลึกในภูมิภาคลาตินอเมริกาอย่างยาวนาน จนพัฒนากลายเป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจในสังคมที่ทุกชนชั้นและเชื้อชาติไม่อาจเท่าเทียมกันได้ โดยความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกันนี้ส่งผลกระทบอย่างยิ่งต่อชนพื้นเมืองที่เป็นกลุ่มประชากรที่ถูกตีตราว่า “ด้อยกว่า” ในสังคม

“การปลดปล่อยอาณานิคม” ถือเป็นกระบวนการที่มีวัตถุประสงค์เพื่อบรรลุความเป็นอิสระทางการเมือง เศรษฐกิจ และการทหารของภูมิภาคลาตินอเมริกาที่ซึ่งครั้งหนึ่งเคยตกเป็นอาณานิคม โดยเน้นการพยายามทำความเข้าใจสภาพการณ์ปัจจุบันผ่านการวิเคราะห์บริบททางประวัติศาสตร์และการคำนึงถึงการมีอยู่ของวัฒนธรรมดั้งเดิมของกลุ่มคนในพื้นที่ เพื่อหาเหตุปัจจัยที่ก่อให้เกิดความไม่เสมอภาคทางอำนาจระหว่างเชื้อชาติและการกดขี่ชนพื้นเมืองที่ยังคงหลงเหลืออยู่ อาจกล่าวได้ว่ากระบวนการนี้คือแนวทางใหม่ในการอยู่ร่วมกันอย่างเสมอภาค โดยยึดถือชุดคุณค่าตามโลกทัศน์ที่แตกต่างหลากหลาย ซึ่งต่างส่งเสริมการปลดปล่อยเป็นอิสระ (emancipación) และสิทธิในการปกครองตนเอง (autonomía) ของภูมิภาคนี้

วิกฤติการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันอาจมีเหตุปัจจัยมาจากแนวคิดส่งเสริมความทันสมัยตามแม่แบบระบอบทุนนิยมที่เน้นให้เกิดการ “ปรับเปลี่ยน” และ “เปลี่ยนแปลง” ในโครงสร้างทางสังคมและเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว จนก่อให้เกิดความเสียหายต่อระบบนิเวศของโลกที่ยากต่อแก้ไข ทั้งการพยายามควบคุมทรัพยากร แรงงานราคาถูก และการผลิตจำนวนมาก ในทางกลับกันปรัชญาแอนติสตตามโลกทัศน์ของชนพื้นเมืองกลับเป็นหลักคิดที่แสวงหา

ความสมดุลและความปรองดองในโลกท่ามกลางวิกฤตด้านสิ่งแวดล้อมและสังคม หลักการเหล่านี้ถือเป็นทางออกและหนทางเพื่อความอยู่รอดของ *ปาชามามา* ดังนั้น “ปรัชญาแอนดิส” ถือได้ว่าเป็นทางเลือกหนึ่งสำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อโลก โดยให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่ส่งเสริมการอยู่ร่วมกัน (inclusión) และมีความสัมพันธ์แบบพหุวัฒนธรรม (relaciones multiculturales) ในสังคม

จอมคนป่าอสรพิษ โดยซีโร เกรร์รา เป็นภาพยนตร์ที่ถ่ายทอดความเป็นจริงทางประวัติศาสตร์ในบริบทพื้นที่ *อับยา ยาลา* มีโครงเรื่องอ้างอิงจากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริงบริเวณลุ่มแม่น้ำแอมะซอนในจังหวัดบาอุเปสทางตะวันออกเฉียงใต้ของประเทศโคลอมเบีย เกรร์รานำเสนอ “ความเป็นจริง” ของพื้นที่ดังกล่าวผ่านเหตุการณ์สมมติและฉากอุปมาตามโลกทัศน์ของชนพื้นเมืองในเรื่อง อีกทั้งยังนำเสนอถึงความสำคัญของการการอนุรักษ์ความรู้ของบรรพบุรุษชนพื้นเมือง เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในสังคมโลกที่ทุกคนมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมและเสมอภาคกัน นอกจากนี้ภาพยนตร์เรื่องที่ได้ศึกษายังมีการนำเสนอมุมมองต่อสิ่งต่าง ๆ อันเป็นภูมิปัญญาบรรพบุรุษของชนพื้นเมืองในฐานะ “ปรัชญาแห่งชีวิต” ผ่านตัวละครเอก “การามากาเต” หมอผีชนพื้นเมือง ที่ในช่วงแรกยังไม่มีความไว้วางใจในตัวนักสำรวจชาวยุโรป เนื่องจากชุมชนของตนเคยถูกขับไล่และกวาดล้างไปโดยกลุ่ม “คนนอกพื้นที่” ทว่าในท้ายที่สุดเขาก็พบโอกาสในการสืบทอดมรดกความรู้ของชนพื้นเมืองที่สั่งสมมาตลอดชีวิตให้กับคนนอกเผ่าอย่างอิวาน ก่อนที่จะหายตัวไปสู่อ้อมกอดแห่งนาคา ที่ซึ่งอุปมาเชิงสัญลักษณ์ว่าเขานั้นได้หนีคืนสู่พลังแห่งธรรมชาติและสายน้ำ จึงอาจกล่าวได้ว่าภาพยนตร์เรื่องนี้นำเสนอความสำคัญของการถ่ายทอดขนบธรรมเนียมประเพณีอย่างเหมาะสมเพื่อโลกที่ “สมัครสมานสามัคคี” ตามกระบวนทัศน์กระแสทางเลือกอย่างไรก็ตาม น่าเสียดายที่ “ความเป็นชาติพันธุ์” (indigenismo) ยังคงถูกนำเสนอในภาพยนตร์ด้วยลักษณะแบบผูกติดอยู่กับสถานที่เดียวและดูเหมือนเกิดมาผิดยุคสมัยเพราะมีความยึดโยงอยู่กับ “อดีต”

กล่าวโดยสรุปได้ว่าภาพยนตร์เรื่องที่ศึกษานั้นแสดงให้เห็นถึงการพบกันระหว่างสองวัฒนธรรม การพยายามสืบทอดความรู้จากวัฒนธรรมดั้งเดิมอาจถือได้ว่าเป็นปฏิกิริยาตอบโต้ต่อโครงสร้างแห่งการเอารัดเอาเปรียบของโลกที่หนึ่งที่มีต่อโลกที่สาม เพื่อปลดปล่อย *อับยา ยาลา* ให้เป็นอิสระจากโครงสร้างทางสังคม เศรษฐกิจ และการทหารของประเทศที่ปฏิบัติต่อทุกชุมชนอย่างไม่เท่าเทียมกัน อันเป็นผลสืบเนื่องจากลัทธิล่าอาณานิคมในอดีต ดังนั้นการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ระหว่างกันจึงเป็นกุญแจสำคัญในการเสริมสร้างการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ความคิดนี้สอดคล้องกับ “แนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรม” ที่ผลักดันให้เกิดการยอมรับและหลอมรวมความแตกต่างจากทุกวัฒนธรรมที่มีใน *อับยา ยาลา* นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน อีกทั้งชื่อเรื่องของภาพยนตร์เรื่องนี้ตามภาษาสเปนคือ *El Abrazo de la Serpiente* เป็นคำอุปมาที่มีความหมายตามโลกทัศน์ของชนพื้นเมืองว่าด้วยการอยู่ร่วมกันอย่างสันติและเท่าเทียมของทุกสรรพสิ่งบนพื้นฐาน “ความรู้แบบองค์รวม” และการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากรุ่นสู่รุ่น

เอกสารอ้างอิง

- ภาสุรี ลือสกุล. (2561). *สัจนิยมมหัศจรรย์ในลาตินอเมริกา: ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ วรรณกรรม. คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.*
- Aman, R. (2015). Why interculturalidad is not interculturality. Colonial Remains and Paradoxes in Translation Between Indigenous Social Movements and Supranational Bodies. *Cultural Studies*, 29(2), 205-228.
- Andres, M. I. (2022). Latin America at the Oscars. *Prensa Latina*.
<https://www.plenglish.com/news/2022/02/27/latin-america-at-the-oscars/>
- Archila, M. (2010). *Significado del bicentenario de la independencia para los indígenas colombianos*. Bucaramanga, Colombia: Departamento de humanidades. Universidad Santo Tomás.
- Argüello-Guzmán, R. (2014). *El Lector como cazador (de sentidos). Cómo leer narraciones a partir de huellas, indicios y símbolos*. Bogotá: Editorial Net Educativa.
- Casement, R. (1997). The Putumayo Journal. In A. Mitchell (Ed.), *The Amazon Journal of Roger Casement* (pp. 118–138). Anaconda Editions.
- CEPAL: Comisión Económica para América Latina y el Caribe. (2015). *Folleto Amazonas posible y sostenible*.
- Cinemateca Distrital. (2012). Cine y video indígena: del descubrimiento al autodescubrimiento. *Cuaderno de cine colombiano*. Bogotá: Ministerio de Cultura.
<https://idartesencasa.gov.co/artes-audiovisuales/libros/cuadernos-de-cine-colombiano-no-17a-cine-y-video-indigena-del>
- DANE: Departamento Administrativo Nacional de Estadística. (2019). *Grupos étnicos - Información técnica*. <https://www.dane.gov.co/index.php/estadisticas-por-tema/demografia-y-poblacion/grupos-etnicos/informacion-tecnica>
- Díaz Cañadas, G. M. (2006). El Patrimonio Fílmico del Chocó. Bogotá: Ministerio de Cultura.
<https://babel.banrepcultural.org/digital/api/collection/p17054coll10/id/2772/download>

- Dietz, G. (2017). Interculturalidad: Una aproximación antropológica. *Perfiles educativos*, 39(156), 192-207. http://www.scielo.org.mx/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0185-26982017000200192&lng=es&tlng=es
- Eco, U. (1994). *Signo*. Editorial Labor.
- El País, & Colprensa. (2016). Lo que hay que saber sobre El Abrazo de la Serpiente. *El País*. <https://www.elpais.com.co/entretenimiento/lo-que-hay-que-saber-sobre-el-abrazo-de-la-serpiente.html>
- Estermann, J. (2012). *Filosofía Andina: Sabiduría para un nuevo mundo*. La Paz: Instituto Superior Ecuénico Andino de Teología (ISEAT).
- Estermann, J. (2015). *Más allá de Occidente: Apuntes filosóficos sobre interculturalidad, descolonización y el Vivir Bien andino*. Quito: Editorial Abya-Yala.
- Fornet-Betancour, R. (1994). *Filosofía intercultural*. México: Universidad Pontifica de México.
- Franco, J. (1993). High-tech Primitivism. The representation of Tribal Societies in Feature Films. In J. King, A. M. López & M. Alvarado (Eds.), *Mediating Two Worlds. Cinematic Encounters in the Americas* (pp. 81-94). BFI Publishing.
- Halperin, S. (2023). neocolonialism. *Encyclopedia Britannica*. <https://www.britannica.com/topic/neocolonialism>
- Helberg Chávez, H. (2017). Filosofía en una sociedad tribal amazónica. *Lengua Y Sociedad*, 16(2), 9-42. <https://doi.org/10.15381/lengsoc.v16i2.22372>
- Hugo Zenteno Brun (2009). Acercamiento a la visión cósmica del mundo Andino. *Punto Cero*, 14(18). http://www.scielo.org.bo/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S1815-02762009000100010&lng=es&nrm=iso
- Hunt, M. H. (2000). *Modernization theory: Ideology or fad?*. Chapel Hill: University of North Carolina Press.
- Huntington, S. P. (1968). *Political order in changing societies*. Yale University Press.

- Lértora Mendoza, C. A. (2014). La filosofía en la época de la colonia. In R. Fornet-Betancourt & C. Beorlegui (Eds.), *Guía Comares de Filosofía Latinoamericana* (pp. 45-72). Granada: Comares.
- Lévi-Strauss, C., & Eribon, D. (1996). *Conversations with Claude Levi-Strauss*. University Of Chicago Press.
- Luna, M., & Meers, P. (2017). The films of Ciro Guerra and the making of cosmopolitan spaces in Colombian cinema. *Alphaville: Journal of Film and Screen Media*, (14), 126-142.
- McGregor, D. (2011). Aboriginal/Non-Aboriginal relations and sustainable forest management in Canada: The influence of the Royal Commission on Aboriginal Peoples. *Journal of Environmental Management*, 92(2), 300-310.
- Millones, L., & Mayer, R. (2012). *La fauna sagrada de Huarochirí*. Lima: IFEA-IEP.
- Peirce, C. S. (1988). *El Hombre, un Signo: El Pragmatismo de Peirce*. Barcelona: Editorial Crítica.
- Pérez Murillo, M. D. (2013). El cine latinoamericano entre dos siglos, sus claves y temas. *Boletín Americanista*, 66(1), 81-99.
<https://raco.cat/index.php/BoletinAmericanista/article/view/271821>
- Posada, E. (2016). Los caminos de la selva: El abrazo de la serpiente. *El Espectador imaginario*.
www.elespectadorimaginario.com/el-abrazo-de-la-serpiente/
- Quijano, A. (2000). Colonialidad del poder, eurocentrismo y América Latina. In E. Lander (Ed.), *La colonialidad del saber: eurocentrismo y ciencias sociales. Perspectivas Latinoamericanas* (pp. 201-244). Buenos Aires: CLACSO.
- Garay Cano, L. A., & Cubides Serrano, E. (2021). Entre lo salvaje y la inocencia: lectura intertextual de La Vorágine y El abrazo de la Serpiente. *La Palabra*, (40), 1-13.
<https://doi.org/10.19053/01218530.n40.2021.11630>
- Schultes, R. E. (1989). Tomado de la traducción al español: El Reino de los Dioses: Paisajes, plantas y pueblos de la Amazonia Colombiana, Bogotá. *El Navegante Editores, Fundación Mariano Ospina Pérez*, 15-19.

Subgerencia Cultural del Banco de la República. (2015). *Teoría de la modernización*.

https://enciclopedia.banrepcultural.org/index.php?title=Teoría_de_la_modernización

Tatzo, A., & Rodríguez, G. (1988). *Visión cósmica de los Andes*. Quito: Editorial Abya-Yala.